

Міністерство освіти та науки України
Управління освіти, молоді та спорту Миргородської міської ради
Миргородська гімназія №7
Миргородської міської ради Полтавської області

**РОЗВИТОК
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Ксьонз Ольга Миколаївна,
вчитель української мови та літератури
вищої категорії, «старший вчитель»
Миргородської гімназії №7
Миргородської міської ради
Полтавської області

Миргород
2023

Ксьонз О.М.

Розвиток критичного мислення та впровадження медіаосвіти на уроках української мови та літератури

[Методичний посібник] / О.М. Ксьонз. / 2023. – 91 с.

У цій брошурі розглянуто методiku впровадження в навчальний процес медіаосвітніх технологій та розвиток критичного мислення, щоб усвідомлено сприймати навколишню дійсність

Погоджено до друку на засіданні методичної ради управління освіти молоді та спорту Миргородської міської ради Полтавської області

(протокол №__ від ____ 20__ р.)

Автор:

Ксьонз О.М. – Учитель української мови та літератури Миргородської гімназії №7 Миргородської міської ради Полтавської області

Рецензенти:

Усатенко О.О. – Інспектор управління освіти, молоді та спорту Миргородської міської ради Полтавської області

Рибіна О.І. – Заступник директора з навчальної роботи Миргородської гімназії №7 Миргородської міської ради Полтавської області

Актуальність

Розвиток критичного мислення – це одна з наскрізних задач, яку кожний учитель має розв'язувати щоденно. Навичка критично мислити дозволяє людині приймати зважені, обмірковані рішення, які потрібні їй в особистому, і в суспільному житті. Уміння аналізувати інформацію, брати до уваги різні точки зору попри те, що не погоджуєшся з ними, об'ємна оцінка подій, явищ, прийняття рішень на основі аналізу даних, вміння «жити» в медійному просторі тощо, є важливими навичками для людини ХХІ століття. Сильне демократичне суспільство – це суспільство людей, що критично мислять.

Медіаграмотність – необхідна компетенція для здобувача освіти в сучасному інформаційному суспільстві, оскільки є одним із засобів пізнання учнем навколишнього світу. Інтеграція медіаосвіти в предмети філологічного циклу сприяє створенню творчої атмосфери на уроці, надає можливості для самореалізації учня, підвищує допитливість, бажання читати художні тексти та брати участь у їх обговоренні, є запорукою розвитку критичного мислення, мовлення та грамотності, сприяє соціалізації дитини та створює позитивний психологічний клімат у класному колективі.

Мета:

- запропонувати методiku впровадження в навчальний процес медіаосвітніх технологій, які допоможуть учителю-словеснику навчити учнів грамотно «читати» медіатекст;
- практично застосувати чинну концепцію впровадження медіаосвіти в Україні в сучасних умовах;
- продемонструвати власні приклади та поширити досвід використання елементів медіаосвіти на уроках української мови та літератури учителів України

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	7
1.1. Уроки розвитку критичного мислення — це уроки співпраці, пошуку й відкриттів	7
1.2. Як планувати урок, аби формувати навички критичного мислення	9
1.3. Методи та форми роботи з технології «Критичне мислення»	15
1.4. Критичне мислення учнів – вимога сучасності	20
1.5. Урок мови у 9 класі	23
Висновок до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. НЕЗМІННІ ПОМІЧНИКИ – ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ	29
2.1. Медіаграмотність як засіб розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови та літератури	30
2.2. Презентація "Медіаграмотність"	32
2.3 Інтеграція елементів медіаосвіти в предмети філологічного циклу з метою розвитку критичного мислення школярів	65
2.4 Медіаграмотність - це уміння створювати тексти	79
Висновок до розділу 2	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Серед них – вміння мислити критично.

Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення.

«2% людей думають

3% думають, що вони думають

95% краще помруть, ніж будуть думати»

Б.Шоу

Щоб домогтися найбільшого результату від дій, які ми робимо, необхідно вміти думати і вчитися...

Ми повинні починати навчати мисленню ще в школі.

Освіта була б більш повною, а навчання – більш ефективним, якби ми знали, Як думати

Р.Хант, Т.Базан

«Як створити інтелектуальну організацію»

ВСТУП

Очевидним є те, що традиційна школа, орієнтована на передавання знань, умінь і навичок, не встигає за темпами їх нарощування. А значна частина знань, які освоюють діти, була здобута людством 200-400 років тому. Головними недоліками традиційної системи освіти є породжені нею невміння і небажання дітей вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку. Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, яка поступово замінюватиме традиційну. Сьогодні чи не найбільш вживаними на різних рівнях спілкування і в наукових дослідженнях є словосполучення «інноваційний підхід», «інноваційні стратегії розвитку» тощо. Освіта формує особистість – мудрого і відповідального творця власного життя і громадянина країни. Сьогодні такою освітою може бути лише освіта інноваційна. В свою чергу лише розважлива, мудра людина може бути здатною до змін, до інновацій, до сприйняття сучасного світу, і, що найголовніше, до системного інноваційного мислення, усвідомлених і цілеспрямованих дій. У зв'язку з цим, в освіті України почався новий етап

розвитку, який ми пов'язуємо зі змінами світогляду та менталітету людини. У Законі України «Про освіту» освіта є пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства.

Державний стандарт початкової освіти, затверджений 21 лютого 2018 року Кабінетом Міністрів України, побудовано на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння

змісту початкової освіти Компетентнісний підхід пов'язаний із особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами. Перший потребує свого перетворення із загальної моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня, а також трансформації змісту освіти. На противагу йому, діяльнісний підхід реалізовується лише в діяльності, тобто під час виконання сукупності певного виду дій конкретним учнем.

Перехід до компетентнісного підходу це переорієнтація з самого процесу навчання на результат освіти під час діяльності учнів, це перенесення акценту з накопичення визначених знань, навичок та умінь на формування і розвиток у дітей, здатності застосовувати їх у практичній діяльності, а також досвід в певних ситуаціях. Концепція «Нова українська

школа» – ідеологія реформи середньої освіти. В Україні, як і у всьому світі, набирає ваги так зване покоління Y, або «діти тисячоліття», які народилися між 1990 і 2000 роками. Їхні погляди, спосіб життя кардинально відрізняються від старших поколінь.. Наш світ – світ інформації, яка швидко збільшується, а також

швидко і постійно застаріває. Це світ, в якому ідеї постійно піддаються структурним змінам, все новим перевіркам та переосмисленню. Тому основна мета школи навчити учнів не лише відтворювати знання, а й застосовувати їх для вирішення життєвих проблем Одним із ефективних шляхів досягнення цієї мети є використання в навчальному процесі технологій критичного мислення.

Розвиток критичного мислення потрібен не тільки самій людині, а й є незаперечною умовою суспільного прогресу, фактором підвищення мотивації до самореалізації. Застосування технології розвитку критичного мислення

створює додаткову мотивацію до навчання. Діти вчаться застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; у них виробляються вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди та розв'язувати конфлікти; шукати, компонувати і застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел, використовуючи сучасні технології для виконання конкретних завдань, здійснюється перехід до педагогіки партнерства.

РОЗДІЛ 1.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Інтерес до технології критичного мислення як освітньої інновації з'явився в Україні близько 18 років тому. Цю проблему досліджували науковці О.І. Пометун та Л. Пироженко (інтерактивні методи), а також А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Дж. Макінстер (технологія розвитку критичного мислення), Н. Вукіна, Н. Дементієвська (як навчати критичного мислення).

Критичне мислення є переходом від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів. А чи не найважливішим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства. Воно є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян.

Відповідно до думки відомого фахівця з цієї проблеми М. Ліпмана, критичне мислення є «вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно:

- а) засновується на критеріях,
- б) є таким, що самокерується,
- в) пливе до контексту».

1.1 Уроки розвитку критичного мислення — це уроки співпраці, пошуку й відкриттів

Уроки, на яких застосовують технологію розвитку критичного мислення, — це **уроки співпраці, пошуку й відкриттів**. Вони мають структуру, що складається з трьох частин, або фаз: актуалізації, побудови знань і консолідації. Починається урок фазою актуалізації (передбачення), під час якої спрямовується увага учнів на те, щоб вони міркували над темою, яку починають вивчати, і ставили запитання. Після такого початку уроку учні підведені до формулювання запитань, пошуку, осмислення матеріалу, відповідей на попередні запитання,

визначення нових і намагання відповісти на них. Ця друга, або середня, фаза уроку називається фазою побудови знань.

Коли учні зрозуміли ідеї уроку, проводимо спонування відрефлексувати те, про що дізналися, та ставимо запитання, що це означає для учнів, як це змінює їхні попередні уявлення, зрештою, як можна це використовувати. Ця третя фаза уроку називається фазою консолідації.

Наприклад, під час вивчення теми «Складнопідрядне речення» у 9 класі на фазі актуалізації пропоную учням згадати, що вони вже знають із цієї теми, записати їхні ідеї на великому аркуші паперу із таблицею в колонку «Що знаємо?», потім поставити запитання, які вони мають з теми, і занести їх до таблиці в стовпчик «Про що хочемо дізнатися?».

На середній фазі уроку — побудові знань — учні слухають пояснення вчителя, опрацьовують матеріал з мови, спираючись на тексти соціокультурної змістової лінії, здійснюють самостійну пошукову роботу, під час якої шукають відповіді на свої запитання та відзначають нові ідеї, яких не очікували. Під час фази консолідації учні повідомляють, про що вони дізналися. Спочатку називають відповіді, які знайшли на свої запитання, а потім — усі важливі ідеї, які виявили, після чого записують це до таблиці в колонку «Про що дізналися?».

Нарешті, на заключній фазі уроку використовуємо метод «Вільне письмо», коли учні повинні написати про СПР, скільки вони можуть, протягом 5—10 хвилин, а потім даємо можливість поділитися своїми ідеями.

Викладання — це щось більше, ніж набір методів, тому потрібно глибоко продумувати логічну послідовність використання їх на уроках. Деякі з прийомів є всеохопними стратегіями, із яких формується цілий урок, наприклад: «Знаємо — хочемо дізнатися — дізналися», «Я досліджую», «Ажурна пилка». Інші, як наприклад: «Читання в парах — Узагальнення в парах», «Почергові запитання» можна комбінувати для розробки завершеної моделі уроку.

Сучасна методика має багатий арсенал методів та прийомів організації активного навчання та розвитку критичного мислення. Так, на уроках української мови варто використовувати такі прийоми та методи: «Знаємо — хочемо дізнатися — дізналися», «Дошка запитань», «Павутинка дискусій», «Швидке письмо», «Вільне письмо» тощо.

На уроках української літератури застосовуємо інші: «Спрямоване читання», «Почергові запитання», «Припущення на основі запропонованих слів». «Залиште за мною останнє слово», «Читання з маркуванням тексту», «Спрямоване слухання», «Твір-п'ятихвилинка», «М-схема», «Т-схема», «Картка персонажа», «РОФТ (роль, отримувач, форма, тема)» та інші.

1.2. Як планувати урок, аби формувати навички критичного мислення

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Серед них – вміння мислити критично.

За словами В.О.Сухомлинського, щоб не перетворити дитину на склад знань, правил, потрібно вчити її мислити.

Згідно з концепцією НУШ наскрізними вміннями є: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати свою позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, а також здатність співпрацювати з людьми.

У інформаційну епоху спеціалісти потребують навичок вміння критично мислити, творчо розв'язувати проблеми, швидко пристосовуватися до нових технологій та легко адаптуватися до правил мінливого світу.

У 2020 році на Всесвітньому форумі у Давосі другою за значущістю було названо саме компетенцію критичного мислення, також вона входить у число ключових і в прогнозах на подальші 10-15 років.

Через велику кількість і доступність інформації зростає необхідність навичок її підбору та правильного переосмислення. Учням буде потрібний інструментарій, який за будь-яких обставин допоможе засвоювати нові знання: одним із таких інструментів і є критичне мислення.

Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення. Глобально – це здатність відрізнити брехню від істини, що надзвичайно важливо в так звану епоху постправди, в яку ми з вами зараз живемо.

Для розвитку критичного мислення є три інструменти: перший – лупа, презумпція хибності – усе почуте, прочитане, побачене варто піддавати сумніву.

Другий інструмент – дзеркало – знадобиться, щоб пам'ятати, що ми бачимо світ через власне відображення.

Третій інструмент – ваги – потрібний, щоб ставати на бік опонента. Цей метод добре використовувати у командній роботі.

Який же він урок із розвитку критичного мислення?

Такий урок складається із трьох етапів:

1-й Сприйняття інформації

2-й Осмислення інформації

3-й Застосування інформації

Лише правильне розуміння і використання потенціалу кожної частини уроку уможливує оптимальний відбір методів навчання, якщо ж ми це ігноруємо, то породжуємо чимало помилок у нашій педагогічній практиці. Саме вибір методів навчання інструментарію розвитку критичного мислення залежить від завдань тої чи іншої частини уроку.

Одні методи багатофункціональні, їх застосовують у різних частинах уроку, а інші – лише в одній.

Отже, на етапі сприйняття методи цієї частини передбачають завдання, що займають мінімум часу для виконання, вони не передбачають коментування чи виправлення помилок учнів. Іноді такі, як: таблиця «З-Х-Д» (Знаємо-Хочемо дізнатися-Дізналися) лише починається в цій частині. Або ж якщо ми візьмемо «Капелюхи мислення», то на етапі сприйняття ми застосовуємо «Білий капелюх». Отже, «Кластер», «Бортовий журнал»,

«Дерево передбачень», «Асоціативний кущ», «З-Х-Д», «Мозковий штурм», «Робота у парах».

На етапі першої частини осмислення в основній частині уроку використовуються такі методи: «Концептуальна таблиця» «Бортовий журнал», «Т-таблиця», «Карта понять», «Товсті й тонкі запитання», робота у парах та малих групах, читання з маркуванням.

На етапі другої частини осмислення інформації нам допоможуть завдання: «Прес», «Кубування», «Майд-меппінг», «Діаграма Венна», «Акваріум», «Займи позицію».

На етапі застосування використовуються такі методи: сенквейн, дискусія, «З-Х-Д», «Шкала думок», «Прес», «Капелюхи мислення» (Синій), само- та взаємооцінка.

«У кожного є право піддавати сумніву все що завгодно, причому стільки разів, скільки йому заманеться, але зробити це хоча б один раз він просто зобов'язаний. Ніяка точка зору на стан речей не може вважатися священною, недоступною перегляду. Немає такого способу дій, який не можна було б поліпшити. Повинна бути можливість інакше поглянути навіть на колесо, щоб заново оцінити його ефективність»

Едвард де Боно

Ось матриця планування уроку за допомогою запитань, яку дають у методичній системі «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів» Джинні Стіл, Курт Мередіт, Чарльз Темпл (1998). Вона буде корисною для вчителів, які працюють над впровадженням стратегій критичного мислення у навчальний процес. Ці запитання вчитель повинен поставити собі і відповісти на них під час планування уроку.

Готуючись до уроку

Мотивація

- Чому цей урок є важливим?
- Як він пов'язаний з тим, чого я вже навчав, і з тим, чого буду навчати?
- Як тема уроку може бути пов'язана з особистим досвідом учнів та з їх інтересами?
- Які можливості надає урок для критичного мислення?

— Що учні зможуть зрозуміти, чого навчитися робити у майбутньому завдяки уроку?

— Яку цінність має урок для вчителя, яку — для учня? Завдання уроку

— Які конкретні знання, розуміння яких проблем будуть досягнуті учнями?

— Які дії учнів передбачено з набутими знаннями чи новим розумінням проблем?

Передумови

— Що учень має вже знати, що вміти робити для того, щоб успішно засвоювати урок?

— Чи спроможний він використати ці процеси мислення й навчання, що включені в урок?

Оцінювання

— Яку методику оцінювання я буду використовувати?

— Яких доказів того, що учні дійсно навчилися того, що я запланував, буде знайдено?

Ресурси та використання часу

— Яким чином розподіляються ресурси та час, необхідні для процесу навчання?

— Чи потрібні спеціальні тексти?

— Скільки часу потребує кожна стратегія, що буде використовуватись?

Групування

— Як повинні бути згруповані учні для навчального процесу?

Під час уроку

Актуалізація

— Як сфокусувати думку учнів на темі уроку?

— Як збудити зацікавленість учнів?

— Як відновити у пам'яті попередні знання?

— Яким чином можна підвести учнів до формулювання запитань та цілей навчання, а також до оцінювання власних попередніх знань?

Усвідомлення змісту

— Яким чином учні досліджуватимуть зміст теми уроку?

— Як вони будуть відстежувати усвідомлення змісту?

— Який матеріал слід їм

надати?

— Як їх залучити до активного навчання?

Рефлексія

— Яким чином учнів слід спрямовувати на обміркування нових знань, на пошук відповідей на запитання, що залишилися?

— Як учні можуть застосувати вивчене на уроці?

Закінчення

— Яких результатів треба досягти на уроці?

— Наскільки розв'язання проблем є бажаним?

— Наскільки це можливо зробити у зв'язку з даною темою?

— Чи є такі проблеми, які можуть залишитися невирішеними, принаймні зараз?

Після уроку

— Яка діяльність учнів, що продовжує роботу, розпочату на уроці, може бути запланована на позаурочний час? До якого подальшого навчання може вести цей урок?

— Що повинні робити учні після закінчення уроку?

— Які питання потрібно дослідити?

Відомий фахівець Ч. Темпл дає вчителям важливі поради щодо того, як ставити питання.

— Після того, як поставили питання, надавайте час на міркування (до 5—10 секунд).

— Перш ніж висловити свою думку перед усіма, відповідь обговорюється в парі (метод «Поміркуйте — Об'єднайтеся в пари — Обговорити»).

— Ставте запитання, які розвивають, продовжують обговорення, на зразок: «Що ви могли б доповнити?»

— Обговорення має бути відкритим. Учитель не підтверджує і не спростовує відповіді учнів. Наприклад: «Цікаво» або «Я про це досі не думала».

— Просіть узагальнити, підбити підсумок. «Хто може висловити точку зору (учня чи учениці) новими словами?»

— З'ясовуйте думку інших учнів. «Хто згоден з (учнем чи ученицею)? Хто ні?», «Хто згоден? Чому?»

— Заохочуйте учнів адресувати запитання іншим. «Запитай..., чи може він щось додати до твоєї відповіді?»

— Метод проголошення / міркування вголос: «Як ви дійшли такого висновку?»

— Якщо учень не хоче відповідати, рухайтесь далі.

— Попереджайте учнів про можливість різних відповідей: «На це запитання є кілька можливих відповідей».

— Використовуйте уяву: «Що сталося б, якби...?»

— Порівняйте відповідь з чимось ще: «Чим відповідь ...схожа з...?»
«Чим відрізняється?»

— Трансформуйте відповідь у будь-який спосіб: «Що було б, якщо б ми змінили (ідея учня) на...?» «Що, якщо б ми з'єднали ідею ...з ідеєю...?»

1.3. Методи та форми роботи з технології «Критичне мислення»

Методи та форми роботи з технології «Критичне мислення»

1. Стратегія «Асоціативний куц»

(Етапи актуалізації і рефлексії)

Правила складання асоціативного куца:

- Записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
- Записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;
- Ставити знаки питання біля частин куца, в яких є невпевненість;
- Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

Приклад. Асоціативний куц, складений на вступному уроці з літератури у 8 класі

Функції літератури: пізнавальна, естетична, виховна, оцінна, артистична, творча

2. Стратегія «Сенкан» (п'ятиряддя).

(Етап рефлексії).

Сенкан – це білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з 5 рядків.

Алгоритм складання сенкану:

- 1) Тема (іменник)
- 2) Опис (прикметник)
- 3) Дія (дієслово)
- 4) Ставлення (фраза), почуття з приводу обговорюваного.
- 5) Перефразування сутності (синонім, узагальнення, підсумок).

Приклад сенкану:

- 1) Рушник.
  - 2) Гарний, полотняний, різнокольоровий.
  - 3) Зацікавлює, дивує, зворушує, приваблює.
  - 4) Бережимо, пишаємося, даруємо.
  - 5) Оберіг, зв'язок з минулим.
- ##### **3. Стратегія «Кубування»**

(Цей метод навчання полегшує розгляд різних сторін теми).

Ця стратегія, де використовується куб, на гранях якого даються вказівки для учнів. Учитель пропонує в процесі роботи викласти власні думки з пропонованої теми.

Цей метод допомагає дитині визначити, яка інформація йому знайома, і що він дізнався нового. Це найголовніше, бо учень може сказати собі: «Це я знаю, але хочу дізнатися більше».

Приклад «Кубування» (Робота в групах).

1) Лексичне значення слова.

Ведмідь – дика кошлата тварина, що живе у лісі, зимує у барлозі, любить мед.

2) До витоків слова

Ведмідь – означає «той, хто

поїдає мед», «медоїд».

3) Спільнокореневі слова.

Ведмідь, ведмежа, ведмедик, ведмежатник, ведмежий.

4) Сполучення слів:

Великий, клишоногий, вайлуватий, старий, голодний, чорний, бурий, гімалайський, білий.

- Побачити, зустріти, вистежити (ведмедя).

- Реве, смокче (лапу), спить.

5) Синоніми

Ведмідь клишоногий, ведмежа.

6) Фразеологізм:

- Ведмідь на вухо наступив (немає музичного слуху).

- Ведмежа послуга.

- Дивитися ведмедем.

Прислів'я:

- Два ведмеді в одному барлозі на живуть;

- Для ведмедя зима – одна ніч.

Загадка: Клишоногий, вайлуватий,
Смокче у барлозі лапу,
Вміє голосно ревіть,
Називається ... (ведмідь).

4. Стратегія «Есе»

(Етап рефлексії, актуалізації)

Есе як метод формування критичного мислення полягає у написанні тексту в довільному стилі.

Алгоритм «Есе»:

- Збирання інформації за проблемою.

- Аналіз інформації.

- Виявлення власної точки зору.

- Викладання власної точки зору.

Есе може бути абсолютно вільним чи аргументованим (від 5 до 20 хвилин).

5. Стратегія «Дискусія»

Досить актуальним на сьогодні методом формування критичного мислення є різні види дискусій, дебатів.

Дискусії і дебати дозволяють ефективно розв'язувати проблеми через самовираження, вчитися аналізувати ситуацію, добирати аргументи для розв'язання проблеми, розвивати комунікативні навички.

Хід дискусії:

1. Оголошується проблемне питання дискусії.
  2. У групі одна пара обирає позицію «ЗА», інша – «ПРОТИ».
  3. Кожна пара обговорює свою позицію, добирає аргументи на її підтримку.
  4. Через деякий час утворюються нові пари, які складаються з учасників, що займали одну і ту ж саму позицію, але з інших груп.
  5. Учасники в нових парах порівнюють свої аргументи, додають за необхідності нові.
  6. Учасники повертаються до своїх початкових пар, маючи «удосконалений список» аргументів.
  7. Проводиться дискусія у своїй групі серед двох пар.
  8. Кожний учасник дискусії викладає власну позицію, скориговану під час дискусії, у вигляді есе.
6. Стратегія «Кероване читання з передбаченням»

Алгоритм

— Після ознайомлення з назвою тексту та його автором перед читанням ставлю дітям питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде текст (робота в парах чи групах).

— Текст розподіляється на частини, і далі читати його учні будуть частинами. Зупинки треба робити на найбільш цікавих місцях, створити інтригуючу ситуацію очікування.

— Після читання кожної частини учням ставляться запитання. Пропонується зробити передбачення стосовно того, що буде далі. А після читання наступної частини це передбачення аналізується.

7. Стратегія «Метод прес»

(На будь-якому етапі уроку)

Етапи методу прес:

— Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»

— Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»

— Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «... Наприклад...»

— Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...»

8. Стратегія «Порушена послідовність»

8. Робота в групах

— Учням пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності.

— Учні об'єднують у групи. Кожна група повинна запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксується у зошитах.

— Читання тексту і перевірка результатів.

— Обговорення.

9. Стратегія «Взаємні запитання»

— Текст або матеріал для вивчення поділіть на логічно завершені частини.

— Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання:

- Одне одному в групі;

- Одне одному в парах;
- Одна пара (група) інший.

10. Стратегія «Джигсоу» (Мозаїка)

- Учні класу об'єднуються у постійні групи (кількість учнів – це кілька частин у тексті). Кожен учень має певний номер.
- Текст поділяється учителем на логічно завершені частини.
- Кожна частина вивчається певною експертною групою, яка формується за однаковими номерами, за кольоровими картками.
- Робота експертних груп. Учні вивчають свою частину, готуються донести її зміст до своїх товаришів у постійній групі.

Отже, кожна дитина вивчає свою частину тексту, але за допомогою товаришів (експертів з іншої частини) повинна сприйняти весь текст в цілому.

— Повернення експертів до постійної групи і взаємонавчання.

— Перевірка засвоєння змісту і цілому всіма учнями.

11. Стратегія «Письмо в малюнках»

Алгоритм роботи:

- Намагайся намалювати те, що хотів сказати при роботі над матеріалом.
- Власні враження, відношення до подій перенести на аркуш паперу.

12. Стратегія «Доповідач-респондент»

- Прочитати текст, запам'ятати його.
- Два учні виходять до дошки.
- Один переказує зміст прочитаного. Другий уважно слухає. Потім все, що було пропущено, показує за допомогою рухів, жестів, міміки.
- Перший учень намагається доповнити розповідь тим, про що ще не було сказано.

Керуючись цими стратегіями на уроці, ми зможемо забезпечити умови для повноцінного розвитку особистості, формування в неї творчого критичного мислення.

Використання технологій розвитку критичного мислення не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини відчуття страху, навіювання впевненості у своїх силах, налаштування на успіх, виявлення здібностей до творчості.

1.4. Критичне мислення учнів – вимога сучасності

Чому саме тепер необхідно розвивати критичне мислення?

1. Ми мислимо стереотипами, говоримо стереотипами, інколи не замислюємося над значеннями слів, які використовуємо.

2. Всі ЗМІ контролюються політиками, які маніпулюють нашими поглядами.

3. Інтернет стає для нас основним джерелом інформації.

Інформаційне суспільство — це суспільство, в якому інформація множить, ускладнюється, швидко застаріває і набуває якісно нових функцій, у якому інформаційний вплив часто має на меті маніпулювання поглядами та діями людей, потребує від людини нових компетенцій.

Люди, що мають критичне мислення:

- чесні самі із собою;
- долають сумніви;
- ставлять питання;
- будують судження на доказах;
- виокремлюють головне від риторики, коли слухають радіо, дивляться телевізор, читають газети, слухають виступи політиків;
- інтелектуально незалежні;
- ними неможливо маніпулювати.

Дослідницькі навички, необхідні критично мислячій людині:

- спостерігати — бачити і помічати властивості об'єкта;
- описувати — зазначати, як об'єкт виглядає;
- порівнювати — встановлювати подібності й розбіжності між об'єктами; оцінювати що-небудь і порівнювати з іншими;
- визначати — показувати чи доводити існування об'єкта; розпізнавати об'єкт як конкретну річ;
- асоціювати — встановлювати зв'язок між об'єктами; з'єднувати об'єкти за принципом їх взаємодії;

- узагальнювати — робити висновки на основі наявної інформації чи фактів;
- прогнозувати — передбачати, що відбудеться в майбутньому; пророкувати що-небудь.

Дедалі складнішим стає світ, тож очевидно, що молодь, як ніколи, потребує вміння розв'язувати складні проблеми, критично ставитися до обставин,

Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень повинен володіти певними якостями:

- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно і критично мислити;
- уміти бачити і формулювати проблему, знаходити шляхи раціонального вирішення;
- усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані в оточуючому середовищі;
- бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- уміти працювати з інформацією;
- бути комунікабельним, контактним, уміти працювати у колективі, різних ситуаціях;
- уміти самостійно працювати над розвитком власного інтелекту.

Щоб виховати навички спілкування та співробітництва, навчити школяра вчитися, вчитель має докорінно змінити зміст своєї діяльності.

Тепер головне завдання не «донести», «пояснити» і «показати» учням. А організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке постало перед ними. Нові умови навчання потребують вміння вислухати всіх бажаючих з кожного питання, не відкидаючи жодної відповіді, стати на позицію кожного учня, щоб зрозуміти логіку його міркування й знайти вихід з постійно мінливої навчальної ситуації, аналізувати відповіді, пропозиції дітей і непомітно вести їх до вирішення проблем.

Навчання не може існувати без постійного навчального спілкування, при якому учень, зрозумівши, чого він не знає, не вміє робити, сам починає активно діяти, включаючи в цей процес учителя як більш досвідченого партнера. Думка учителя при цьому сприймається дітьми як одна з можливих точок зору, яку треба співвідносити з власною і думками інших учнів. Необхідність такого спілкування впливає з природи пошукової дослідницької діяльності, за якої пошук істини поодиноці неможливий,

необхідний колективний пошук, який супроводжується постійним обміном думками.

Ефективність засвоєння учнями навчальної інформації прямо залежить від ступеня активізації їх залучення до процесу навчання. Тому головним завданням вважаю формування творчо розвиненої особистості, створення умов співпраці.

Ця технологія дозволяє одночасно і більш ефективно формувати в учнів низку ключових компетентностей. Перш за все — «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання». Вони вчаться організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення. Співпраця учнів між собою та з учителем сприяє формуванню соціальної компетентності демократичної природи. Учні навчаються спільно визначати проблеми і мету діяльності, ефективно співпрацювати, бути ініціативними і відповідальними за прийняття рішень, обґрунтовано долати суперечки.

Застосування технології розвитку критичного мислення — один із шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу і діяти у межах правового поля.

Це засіб формування критичного мислення і водночас розвитку творчих здібностей дитини.

Очевидно й те, що здатність мислити критично є навичкою, яку треба формувати, розвивати в навчальному середовищі.

Для людей, що мислять критично, розуміння інформації є скоріше початковим, ніж кінцевим моментом навчання. Критичне мислення включає сприйняття ідей та аналіз висновків з них, піддання їх коректному скептицизму, зіставлення їх з протилежними точками зору, розробку системи доказів на підтримку відповідної точки зору та обрання позиції, заснованої на цих доказах.

Критичне мислення є складним процесом творчої інтеграції ідей та джерел, переоцінки та перебудови понять та інформації. Воно є активним та інтерактивним процесом пізнання, що відбувається водночас на багатьох рівнях.

За допомогою електронних засобів інформації, що поширюються майже в усіх культурах, школи та домівки стають інформаційними центрами з доступом до інформації по всьому світу. Уміння просіювати інформацію та вирішувати, що важливо, а що ні, буде потрібне для досягнення успіху у житті. Необхідно буде розуміти те, як різні частини інформації поєднуються між собою. Молоді знадобиться вміння знаходити відповідний контекст для нових ідей та знань, оцінювати нові знахідки та відкидати знецінену інформацію.

Майбутнє відкрите для тих, хто критично перевіряє інформацію та вибудовує свої власні реальності.

1.5. Урок мови у 9 класі

Урок української мови у 9 класі. Складнопідрядне речення

Успіх у моєму житті

Мета: дати поняття про складнопідрядне речення, пояснити, якими сполучними засобами пов'язуються його частини; формувати вміння впізнавати складнопідрядні речення, визначати їх будову; удосконалювати навички роботи в групі; розвивати критичність мислення, логіку судження, вміння узагальнювати; сприяти вихованню успішної особистості, розширити і збагатити емоційну сферу – оптимізм, впевненість, віру у свої сили.

Обладнання: картки із текстами, плакат «Гроно», презентація «Успішні люди Миргорода та України»

Тип уроку: вивчення нового матеріалу із застосуванням технології критичного мислення.

Епіграф Двері успіху не замкнені ні для кого, просто деякі не знають, у який бік вони відчиняються

А. Коваль

Знаємо / Хочемо дізнатися/ Дізналися (Вивчаємо)

Хід уроку

I. Організаційний момент

Не помиляється той, хто нічого не робить

Не бійтесь ставити запитання

Не бійтесь помилитися

Найкраща помилка та, якої допускаються у навчанні

II. Евокація (фаза актуалізації, виклику).

Життя щоденно ставить людину перед необхідністю вибору – прийняття відповідальних рішень. Життєвий успіх багато в чому залежить від того, наскільки вона здатна пізнати світ і себе, свідомо визначити мету і підпорядкувати їй свою діяльність.

Кожен хоче чогось досягти, пишатися собою.

Чому ж одному це вдається, а іншому – ні?

Адже у всіх є реальні можливості керувати власним життям і розвитком, реалізувати власне «Я», досягти відчуття впевненості й надійності

Соціокультурна тема «Я як особистість. Успіх у моєму житті» буде тісно пов'язана з нашим уроком

- Як ви зрозуміли слова А. Коваль, що стали епіграфом уроку?

- Успіх. Які асоціації викликає у вас це слово?

- А тепер звернімося до інформаційного центру. Згідно з визначенням тлумачного словника сучасної української мови, «успіх» - це

позитивний наслідок роботи, справи, значні досягнення, удача, талант;

- громадське визнання, схвалення чого-небудь, чиїхось досягнень;

- визнання кимось чиїх-небудь позитивних якостей, особливостей;

- захоплення з боку осіб іншої статі.

- Чи знаєте ви людей, які досягли успіху в житті?

Презентація «Успішні люди України та Миргорода»

Як ви вважаєте, що об'єднує успішних людей?

На попередніх уроках ми вивчили теми про складносурядне речення.

Вашій увазі я пропоную «Лінгвістичний диктант» (дати короткі відповіді письмово):

1. За кількістю граматичних основ речення бувають... прості й складні

2. Складні речення поділяються на... сполучникові та безсполучникові

3. Сполучникові складні речення бувають... сср, спр

4. У складносурядних реченнях прості речення є... рівноправними

Наступне завдання «Групування. Складносурядне речення»

(срр називається..., сполучники сурядності поділяються на..., частини срр рівноправні..., між частинами срр ставимо такі розділові знаки..., смислові відношення між частинами срр...)

Отже, це ми ЗНАЄМО.

III. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

(Учні визначають мету і завдання уроку індивідуально)

Запис до зошитів **ХОЧЕМО ДІЗНАТИСЯ** (що називається складнопідрядним реченням? Якими сполучними засобами пов'язуються прості речення у спр?

Як упізнавати спр?)

IV. Сприйняття й осмислення учнями нового матеріалу

1. У поданому реченні визначити граматичні основи, вказати, чи є прості речення рівноправними за змістом?

Успішні люди не вірять, що шанс, удача визначають їхнє майбутнє. Вони вірять у те, що самі створюють свою долю і активно це роблять.

2. На основі запропонованого речення вивести самостійне правило про те, що ж називається спр? Треба багато й добре працювати, щоб краще ставало життя

3. Робота з підручником С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичової

Засоби зв'язку між частинами спр, стор.82. Закріплення вивченого теоретичного матеріалу

V. Виконання вправ на закріплення вивченого. Метод «Джигсоу – 1» (мозаїка)

Робота у великих групах (3 групи по 6-7 осіб)

Принцип роботи в групах джигсоу. Через метод джигсоу – вивчення інформації з подальшим складанням схеми або проекту і презентацією його перед однокласниками. Це спільний пошук кращих рішень життєво важливих завдань, який супроводжується організацією, задумом, виконанням, спільною оцінкою.

(Учні працюють в групах, кожна вивчає окреме питання. Після вивченої інформації група складає схему і представляє її класу)

I група працює з текстом вправи 122(С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова) і виконує завдання до неї.

II група виписує із запропонованого тексту спр, вказує у них головні й підрядні частини, ставить питання, вказує засоби зв'язку. Читає речення із відповідною інтонацією. Виводить власну формулу успіху.

Кожне завтра починається сьогодні.

Для того, щоб кращим ставало життя, треба багато й добре працювати. Із дитячих років готуйте себе до праці. Народна мудрість говорить, що людина красна працею.

У праці, хоч яка вона на перший погляд непомітна, зміст і радість життя.

Ваше сьогоднішнє навчання – це теж праця, і праця нелегка, яка вимагає великої впертості й наполегливості. Адже треба оволодіти широкими знаннями, які дуже швидко зростають у наш вік – вік наукових і технічних відкриттів

III група вибирає із запропонованого тексту спр, визначає у них головні й підрядні частини, ставить питання, вказує засоби зв'язку. Доповнює текст власними прикладами (людина добилася успіху, якщо...)

Можна вважати, що людина добилася успіху, якщо вона добре жила, багато сміялася і любила. Якщо вона заслужила повагу до себе розумних людей і маленьких дітей. Якщо вона знайшла нішу в житті, яку змогла

заповнити або ж вирощеними красивими квітами, або ж чудесним віршем, або ж врятованими душами. Вона добилася успіху, якщо не скупилася на слова подяки, цінувала красу природи і не соромилася говорити про це.

VI. Підсумок уроку. Оцінювання

На завершення уроку учні повертаються до схеми Знаємо/Хочемо дізнатися/ Дізналися(Вивчаємо) і з'ясовують, що вони вивчили за урок. Можливо, що на деякі запитання вони не отримали відповіді, а можливо, з'явилися нові запитання. Ці останні можуть стати базисом для подальшої роботи.

МИ ДІЗНАЛИСЯ!

Клоуз-тест

1. СПР – це...
2. СПР складається з...
3. У спр питання ставимо від... і до...
4. Засоби оформлення зв'язку в спр – це...
5. Сполучні слова – це...
6. Успіх у моєму житті – це...

VII. Рефлексія

На ваших партах знаходяться смужки кольорового паперу. Вони перетворюються на частинки салюту, якщо ви поділитесь думкою:

«Щоб досягти успіху я...»

«Я хочу бути успішним і буду ним, тому що...»

«Великий успіх починається з...»

«Сьогодні на уроці я...»

«Працюючи в групі, ми...»

(Діти, вийшовши до дошки, діляться враженнями і прикріплюють смужки кольорового паперу – виходить яскравий феєрверк вражень і кольорів)

VIII. Домашнє завдання

Вправа 128 (завдання 1 або 2) (С. Я. Єрмоленко, В.Т. Сичова)

За вечірнім чаєм обговорити в сімейному колі висловлювання:

«Лише той досягне вершини, хто зайве залишить унизу»

«Будь-який план поганий, якщо він у тебе єдиний»

Висновок до розділу 1

Отже, технологія дає учневі підвищення ефективності сприйняття інформації;

- підвищення цікавості як до навчального матеріалу, так і до самого процесу навчання;
- вміння критично мислити;
- вміння відповідально ставитися до власної освіти;
- вміння співпрацювати з іншими;
- підвищення якості освіти учнів;
- бажання і вміння стати людиною, яка вчиться протягом усього життя.

Технологія дає учителеві:

- вміння створити в класі атмосферу відкритості й відповідальної співпраці;
- можливість використовувати модель навчання й систему ефективних методик, які сприяють розвитку критичного мислення й самостійності в процесі навчання;
- стати практиками, які уміють грамотно аналізувати свою діяльність;
- стати джерелом цінної професійної інформації для інших учителів.

РОЗДІЛ 2.

НЕЗМІННІ ПОМІЧНИКИ – ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Безпосередньо з технологіями розвитку критичного мислення пов'язана організація активного навчання. Незмінними помічниками в такій роботі стали інтерактивні («іптер» — взаємний, «аст» — діяти) методи, їх існує безліч, наприклад:

- Робота в малих групах: у парах, змінні трійки, перехресні групи, «Карусель», «Акваріум», проектна робота, «Коло ідей».
- Фронтальна робота: «Коло знань», «Мозковий штурм», «Навчаючи — вчусь», «Ажурна пилка», «Гронування», «Акваріум».
- Дискусійне навчання: «Піраміда», «Ток-шоу», дебати, «Нескінченний ланцюжок», «Прес», «Обери позицію».
- Ігрове навчання: рольова гра, урок-мандрівка, урок-екскурсія, урок-казка, «Імітація», «Аукціон», «Громадські слухання», «Театр», «Літературна кав'ярня».

«Запитання Сократа» (допомогти учням міркувати над проблемою):

- Навіщо це потрібно?
- До чого це призведе?
- Що ви мали на увазі, сказавши...?
- Не могли б ви висловити думку інакше?
- Ви припускаєте, що... Чому?
- Чи є причини сумніватися в цьому факті?
- Якщо це могло відбутися, які можуть бути наслідки? Чому?
- На які ще запитання необхідно відповісти, перш ніж міркувати над цим запитанням?

Якості (за Д. Халперном), які допомагають учню критично мислити:

- готовність до планування;
- гнучкість (готовність сприймати ідеї інших);
- наполегливість (не відкладати розв'язання важкої задачі на потім);
- готовність виправляти свої помилки (зробити правильні висновки);
- усвідомлення (відстежувати хід своїх міркувань);

- пошук компромісних рішень (щоб ваше рішення могли сприйняти інші).

Заохочують до висловлення різних точок зору. Не виконують функцію джерел істини. Піддають сумніву як свої висновки і знання, так інших, заохочують учнів робити те саме. Відкрито обговорюють одне з одним ідеї, їх аргументацію. Існує атмосфера відкритості, дослідження й пошуку.

Використовують питання вищого рівня (чому? що буде?) під час аналізу проблеми та прийняття рішення. Використовують питання вищого рівня (чому? що буде?) під час аналізу проблеми та прийняття рішення.

Показують учням, як виконувати завдання, і дають більше порад, ніж критикують або оцінюють. Роблять припущення, збирають інформацію, впорядковують її, ставлять питання.

Учням надається підтримка, якщо вони її потребують. Працюють самостійно та оцінюють свою роботу.

Керуючи процесом навчання, надають учням дедалі більше незалежності, коли стає зрозумілим, що вони до цього готові. Почувають себе захищеними емоційно, не бояться нових завдань.

Навчання критичного мислення буде ефективним, якщо:

- учитель буде обізнаний, поінформований з основними теоретичними положеннями, які визначають критичне мислення;
  - якщо учитель застосовуватиме певну структуру уроку з трьох фаз;
  - учитель створює і підтримує психологічний мікроклімат (співпраця, безпека, співтворчість);
  - учитель працює на вищих рівнях мислення;
  - доцільна організація навчального простору (розташування меблів).

2.1. Медіаграмотність як засіб розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови та літератури

У новому Державному стандарті зазначено, що обов'язкові результати навчання передбачають формування у школярів навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, критичної оцінки інформації в текстах різних видів та медіатекстах.

Медіаосвіта в Україні є важливим засобом формування і зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства, формування свідомої громадянської патріотичної позиції особистості.

Учитель повинен дати учневі спеціальні пошукові знання, навчити навігації в інформаційному просторі – тобто формувати діяльнісно-ціннісний

підхід до освіти й самоосвіти. Сучасні школярі досить вільно орієнтуються в інформаційному просторі. Тому завдання педагога: розвивати критичне мислення дитини, його вміння аналізувати та відбирати важливу інформацію, структурувати, узагальнювати, використовувати й осмислено створювати для інформаційного середовища власні медіатексти, формувати медіакультуру школярів.

Сьогодні в освіті йдеться про формування людини, здатної приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізуватися, а отже, про формування компетентної особистості. Питання формування компетентностей висвітлено в Концепції загальної середньої освіти, Концепціях мовної та літературної освіти, Державному стандарті базової і

повної загальної середньої освіти, нових програмах. Важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись й пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Визначальною умовою ефективного застосування медіаграмотності як засобу розвитку критичного мислення на уроках мови та літератури є сукупність методичних підходів, які програмують позицію учня як активного співтворця уроку

Значення медіа в нашому житті таке велике, тому потрібно якимось чином учнів готувати до взаємодії з цією новою реальністю.

Чому на уроках потрібно впроваджувати медіаграмотність?

Заняття цікавіші для учнів. Медійний простір, у якому живе дитина інформаційного сьогодення, – неймовірне поле для діяльності вчителя. Учні шукають, перевіряють, порівнюють, аналізують інформацію з різних джерел (підручник, відеоролик, стаття в журналі, пост у соціальній мережі).

2.2. Презентація “Медіаграмотність”

Медіаграмотність як засіб розвитку критичного мислення учнів

<http://surl.li/efxvl>

Світ стає великим медіа. Сьогодні кожен із нас створює медіа - кожен продукує якийсь контент - поширює, пише, ставить вподобайки...

Мета освіти медіа грамотності - допомогти людям будь-якого віку розвинути навички досліджування та висловлювання; щоб люди вміли критично мислити, ефективно комунікувати, бути активними, вдумливими, інформованими громадянами в сучасному світі.

3

У новому Державному стандарті зазначено, що обов'язкові результати навчання передбачають формування у школярів навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, критичної оцінки інформації в текстах різних видів та медіатекстах.

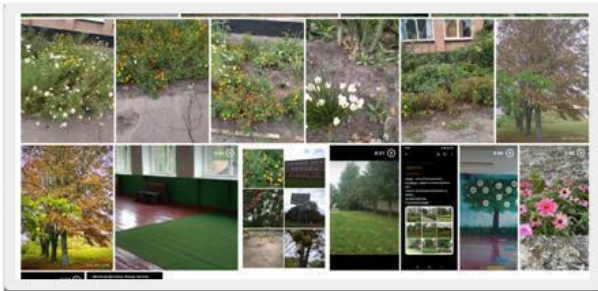
Медіаосвіта в Україні є важливим засобом формування і зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства, формування свідомої громадянської патріотичної позиції особистості.

Учитель повинен дати учневі спеціальні пошукові знання, навчити навігації в інформаційному просторі – тобто формувати діяльнісно-ціннісний підхід до освіти й самоосвіти. Сучасні школярі досить вільно орієнтуються в інформаційному просторі.

Тому завдання педагога: розвивати критичне мислення дитини, вміння аналізувати та відбирати важливу інформацію, структурувати, узагальнювати, використовувати й осмислено створювати для інформаційного середовища власні медіатексти, формувати медіакультуру школярів. Інтернет нічого не забуває і не прощає! Як коментувати, щоб не було соромно?

Під час створення сторінки важливо знати, яку інформацію варто вказувати, а яку - ні, що коректно постити, а що - ні

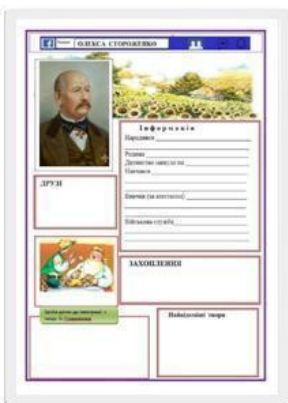

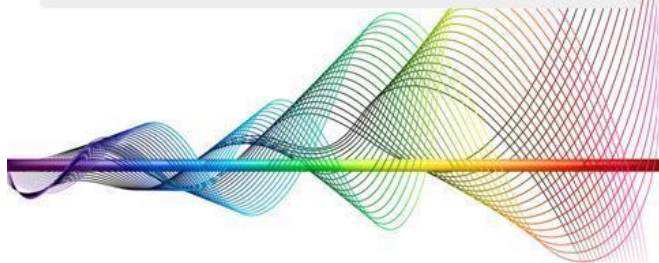
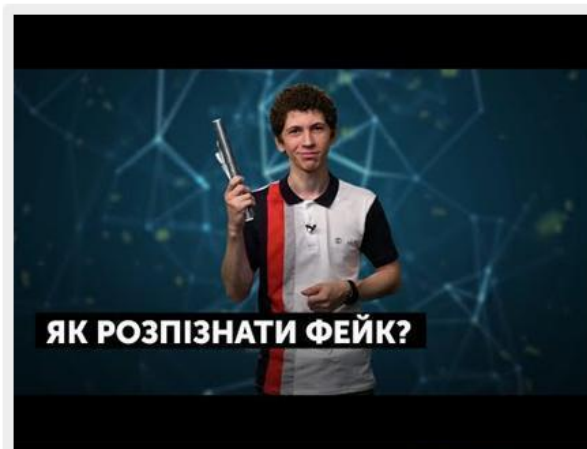
Цінуймо те, що маємо або найзатишніші місця нашої школи. 6, 7 класи.

6 клас. Цінуймо те, що маємо або найзатишніші місця нашої школи. Фото та відео

7 клас. Цінуймо те, що маємо або найзатишніші місця нашої школи. Фото та відео

Спільний альбом для ідей

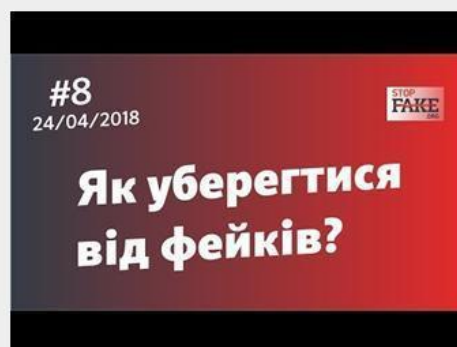

Цікаві джерела:

[Уроки медіаграмотності: вчимо школярів аналізувати новини та вирізняти фейки 12 інструментів, які допоможуть викрити фейк](#)

[Як розпізнати фейкові фото](#)

ЯК ЗЛОВИТИ ФЕЙК?

Фейк — це подання фактів у спотвореному вигляді або подання свідомо неправдивої інформації.

ОЗНАКИ, ЯКІ МОЖУТЬ ВКАЗАТИ НА ФЕЙК:

ДЖЕРЕЛА

- Відсутність джерел інформації
- Анонімні джерела
- Інформація, взята із соцмереж, з акаунтів, які не верифіковані
- Лінк на підозрілі або маловідомі джерела

ЕКСПЕРТИ

- Представники структур, яких не існує в реальності
- Експерти без вказування інституції, яку представляють
- Анонімні експерти ("вчені вважають...")
- Політично заангажовані експерти

ЕМОЦІЇ

- Думка чи оцінка подається як факт
- Заголовок не відповідає новині або є надміру емоційним
- Журналіст вживає слова, що викликають позитивні/негативні емоції.
- Навішування ярликів, поширення стереотипів.

ПОДАННЯ ФАКТІВ

- Соціологічні дані без вказання вибірки, замовника, географії, і т.д
- Однобоке подання фактів, оцінок і коментарів, узагальнення
- Викривлене подання новини: реальні факти подають з неправдою
- Недостовірні фото/відео, подають як підтвердження інформації.

Як розпізнати фейкові акаунти у соціальних мережах?

Ознаки фейкових акаунтів

Як варто діяти

1 Відсутність взаємодії з користувачами на сторінці

2 Безпідставна пропозиція подарунків чи грошової винагороди та збір конфіденційних даних

3 Надсилають або публікують посилання на невідомі сайти з проханням перейти, щоби отримати винагороду

1 Додавати у друзі або переписуватись лише зі знайомими людьми / тими, у кого "жива" сторінка

2 Ділитись конфіденційною інформацією: паролем від банківської картки чи кодом на її звороті не можна ні з ким

3 Ніколи не переходити за посиланнями на невідомі сайти

Як розпізнати фейкові додатки?

Ці ознаки можуть свідчити про те, що додаток створили шахраї

невідома компанія, що розробила програму

відсутність відгуків та оцінок користувачів

мала кількість завантажень додатку

орфографічні помилки в описі та заголовку

нереалістично високі знижки на покупки у програмі

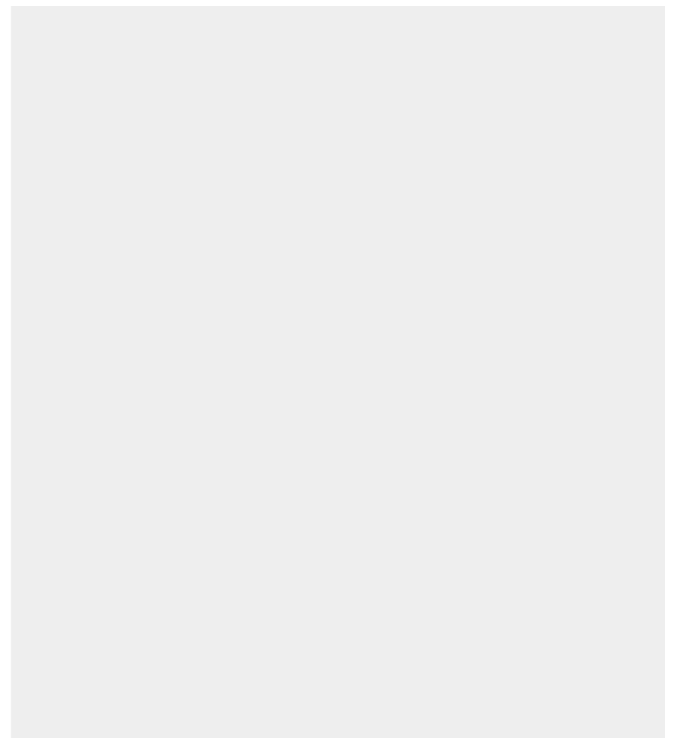

запит на доступ до конфіденційної інформації

Чи можна
довіряти
новині?

СТОП
ФЕЙК

Як розпізнати фейкові додатки?

Додатки, які встановлюєте Ви або Ваша дитина, можуть збирати особисту інформацію чи стягувати кошти.

МОН спільно з інформаційним проєктом для захисту дітей від сексуального насильства в Інтернеті [Stop_sexтинг](#) підготували поради, як розпізнати фейковий додаток.

- 1.Перевірити розробників програми, оскільки злочинці можуть використовувати імена подібні на ті, що вже завоювали довіру на ринку. Інформацію про компанії, що розробили оригінальні додатки можна знайти на їхніх сайтах.
- 2.Переглянути відгуки та оцінки інших користувачів. Підроблений додаток не матиме відгуків або матиме серію позитивних коментарів, що були опубліковані з незначним проміжком у часі.
- 3.Дізнатись, скільки разів завантажено додаток. Потрібно звернути увагу, чи є альтернатива з більшою кількістю завантажень й аналогічними функціями.
- 4.Перевірити заголовок та опис на орфографічні помилки. Будьте особливо обережні, якщо бачите, що це може бути дослівний переклад із невідповідними відмінками, як-от "Гра діти" замість "Гра для дітей".
- 5.Звернути увагу на нереалістично високі знижки на покупки у програмі.
- 6.Подивитись, до яких типів даних програма може отримати доступ і чи може вона обмінюватися Вашою інформацією з третіми сторонами. Якщо є потреба передавати конфіденційні дані, то завантажувати такий додаток не варто.

1

,!%::№°::;(

ЗАБАГАТО РОЗДІЛНИХ ЗНАКІВ ТА ЕМОЦІЙНИХ ЦИТАТ

2

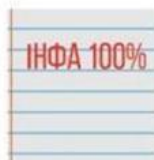
ЗАБАГАТО ЕПІТЕТІВ ПОЗИТИВНОГО/НЕГАТИВНОГО ЗАБАРВЛЕННЯ, ПЕРЕБІЛЬШЕННЯ

3

НЕДОСКАЗАНИСТЬ, ВІДСУТНІСТЬ БУДЬ-ЯКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

4

ЗАКЛИК ДО ЧИТАЧА ПРОЧИТАТИ ТЕКСТ

На що звертає увагу фактчекер

Що таке фейки та як їх викривати?

<http://mediakolo.sumy.ua/the-media/education/882-shcho-take-feiky-ta-ikh-vykryvaty.html>

5 простих правил, як розпізнати фейк

Як розпізнати фейк? П'ять простих правил

<https://zaholovok.com.ua/yak-rozpoznavati-feyk-pyat-prostikh-pravil>

Визначальною умовою ефективного застосування медіаграмотності як засобу розвитку критичного мислення на уроках є сукупність методичних підходів, які програмують позицію учня як активного співтворця уроку. Чому на уроках потрібно впроваджувати медіаграмотність?

Заняття цікавіші для учнів. Медійний простір, у якому живе дитина інформаційного сьогодення, – неймовірне поле для діяльності вчителя. Учні шукають, перевіряють, порівнюють, аналізують інформацію з різних джерел (підручник, відеоролик, стаття в журналі, пост у соціальній мережі).

Заняття інтегровані. Можна одночасно інтегрувати з історією, природознавством, літературою, основами здоров'я, англійською мовою.

Створюємо сторінку для персонажа твору чи автора (робота в парах, групах, обов'язково груповий аналіз)

Створюємо сторінку письменника: з'ясуємо, де він жив, з ким товаришував, як навчався, дітям подобається писати коментарі від друзів письменника

Створюємо сторінку в соцмережі про власне захоплення або про літературний твір, футбол, танці - наповнити її постами-написати коментарі під постами однокласників- важливо для розвитку мовлення

Навчившись працювати з джерелами, швидко знаходити інформацію, уміємо працювати із соціальними мережами, створюємо сторінки - можемо переходити до міжпредметних медіа проєктів

(КОМАНДА, ТЕМА, ЖАНР (ФОТО ВІДЕО ТЕКСТ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВТІЛЕННЯ, КОНСТРУКТОРИ САЙТІВ)

- розподіляємо ролі в команді (керівник, копірайтер, дизайнер, пошуковець, оператор)
- вирішуємо, хто читач, глядач
- прописуємо історію, яку розповідатимемо своїм проектом
- призначаємо дедлайн

ПРИКЛАДИ

МАРАФОНИ В СОЦМЕРЕЖАХ (марафон здоров'я, знань, корисних звичок, читання творів, грамотності)

ЦИКЛ ІНТЕРВ'Ю (історії успіху від родичів та знайомих, поради від вчителів, бесіди з цікавими людьми)

ТЕМАТИЧНІ САЙТИ (книжковий блог, досягнення науки, спорт...)

ОНЛАЙН ЖУРНАЛ (кожна дитина бере тему і готує статтю, яку пізніше завантажують на сайт)

Вправи, які можна використовувати на уроках мови та літератури для впровадження медіаграмотності

Вправа «Інтерв'ю»

Визначити головних героїв оповідання. Оберіть головного героя, у якого ви хочете взяти інтерв'ю.

Продумайте і запишіть питання для інтерв'ю.

Поставте питання головному герою.

Ця вправа потребує змістовної обізнаності з певного питання, тобто опрацювання декількох джерел, що можуть подавати суперечливі відомості, критичне сприймання їхнього змісту, підготовка запитань, презентація власної точки зору, якщо потрібно, то й її обґрунтування, аргументація.

Вправа «Стрічка новин»

Складіть картинки так, як ці події відбуваються у творі. Перекажіть твір.

Вправа «Рекламний ролик»

Створити рекламний ролик про необхідність читання

Вправа «Селфі»

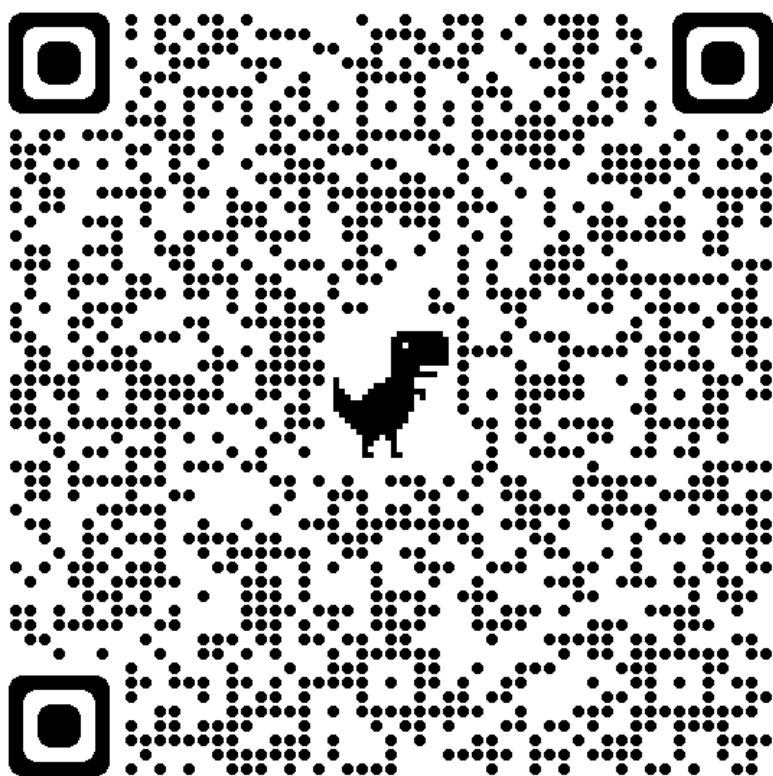
За допомогою телефону виконати селфі зі своєю улюбленою книгою. Наступне фото – це фото сторінки з цієї книги, де знаходиться улюблене місце в тексті.

Пояснити однокласникам, чому дана книга стала улюбленою. Що привернуло увагу? Чим книга сподобалася і запам'яталася? Переказати чи зачитати улюблене місце з тексту.

Селфі з книгою

«Селфі з книгою»

За допомогою телефону виконати селфі зі своєю улюбленою книгою. Наступне фото – це фото сторінки з цієї книги, де знаходиться улюблене місце в тексті. Пояснити однокласникам, чому дана книга стала улюбленою. Що привернуло увагу? Чим книга сподобалася і запам'яталася? Переказати чи зачитати улюблене місце з тексту.

Альбом «Селфі з книглю»

<https://photos.app.goo.gl/Efjqdd3Tr28oPBt7>

Альбом «Селфі з книглю»

<https://photos.app.goo.gl/Efjqdd3Tr28oPBt7>

Вправа «Порівняй...»

Порівняти прослуханий поетичний твір та ваші асоціації, які викликає у вас вірш. Якщо є відмінності, то в чому вони?

Вправа «Видова трансформація»

«Перетворіть» віршований текст на прозовий, намагаючись зберегти не лише зміст, а й стиль автора. Доберіть рядки вірша, якими можна було б підписати кожне з зображень.

Вправа «Соноскоп»

Слухаючи виразне читання поезії, заплющіть очі й уявіть собі, які картини ви побачили б, ставши ліричним героєм цього вірша; які кольори переважають у цих картинах? які звуки чуються?

Вправа «Уява»

Дібрати найбільш промовисті ілюстрації до кожного рядка поезії, створюючи своєрідний відеоряд.

Вправа «Порівняй»

Порівняти ілюстрації опису пейзажу, художні деталі, прихованість сюжету. Порівняти образи головних героїв, зображені різними художниками.

Вправа «Фантазія»

Зробити презентацію репродукцій картин природи або власних фото, на яких буде зображено ранок. Уявити себе учасниками ранку. «Намалюйте» вітер, сонячне тепло, шепіт трав, спів пташок, дзвін води. Підготуйте музичний супровід до складеного тексту-опису природи.

Вправа «Радіоменю»

Скласти музичне меню для оповідання. Які відомі вам пісеньки ви використаєте, щоб передати настрої твору?

Вправа «Порушена послідовність»

Пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності. Записати речення в правильній послідовності.

Вправа «Взаємні запитання»

Після читання кожної частини ставимо запитання за змістом прочитаного або запитання, відповідь на яке вимагає міркування.

Вправа «Відстоюй свою позицію»
Потрібно відстояти свою позицію, наводячи переконливі аргументи за і проти.

Вправа «Уяви себе»
Уявіть себе якимось предметом: маленьким кущем, легенькою хмаркою, першим проліском, весняною брунькою, листочком дерева. Перевтілюючись в образ, дати відповідь на питання: Що бачу навкруги? Що чую? З ким дружбу веду? Кого боюся? Про що мрію? Що люблю?

Вправа «Розміркуй»
Подивіться на портрети Астрід Ліндгрєн, Туве Янсон ... Розкажіть про одну із них, про їх вклад у розвиток світової літератури.

Вправа «Розмова очей»
За допомогою очей висловити прохання, подяку, привітання.

Вправа «Прогнозування подій»
Дайте відповідь на запитання : Яким бачите героя у майбутньому?
Вправа «А якщо... Чом би й ні...»

Вправа «Закінчи речення»

Мені весело, коли... . Я люблю... Я
хочу... . Мені сумно, коли... .
Мені соромно, коли... . Мені цікаво,
коли... . Мені боляче, коли...
Я ніби пташка, тому що...
Я перетворююсь на тигра, коли...
Я можу бути вітерцем, тому що...
Я – склянка води, тому що...
Я – красива квітка, коли...
Я – стежка, тому що...
Я ніби риба, коли...
Я – цікава книжка, коли...

Вправа «Німе кіно»
Озвучити слайди, уривки з
мультфільму, фільму

Вправа «Екскурсовод»
Уявити себе екскурсоводом,
дібрати та озвучити відеоматеріал;
біографію письменника.

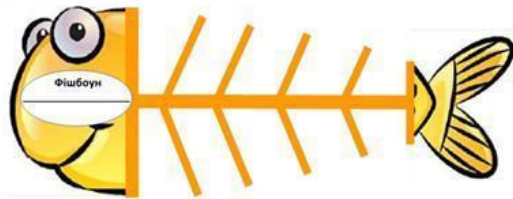
Вправа «Магніт»
Із запропонованих слів вибрати
ті, які притягуються до певних
слів

Вправа «Акронім» - розшифрування літер імені або прізвища. Скласти за допомогою асоціативного куща психологічний портрет письменника.

Вправа «Кажуть, що ім'я може керувати психікою...»
Ознайомитися зі значенням імені письменника. Дати відповіді на питання: чи збігається характеристика із вдачею? Назвіть збіги з біографією митця.

Вправа «Фішбоун»
Головою риби може бути сама тема уроку. Верхні кісточки - основні проблеми, пов'язані із запропонованою темою. Нижні кісточки - конкретні приклади до проблем, записаних згори. Хвіст - сформульований висновок.

Вправа «Розшифруй слово»

Кожна буква в слові зашифрована за алфавітом.
На уроках літератури активно використовуємо екранізації програмних творів, але ніколи не діємо за принципом «подивитися замість прочитати». Перегляд кінофільмів допомагає порівняти авторський текст із режисерською інтерпретацією та власним баченням якоїсь події.
Обов'язковим є проведення порівняльної характеристики героїв, сюжетних ліній, засобів зображення.

Такі уроки розвивають у дітей креативне мислення, їм не тільки цікаво, а вони ще й прагнуть до самостійності;

по-іншому сприймають прочитаний або прослуханий текст;

повніше й точніше висловлюють свої думки;

проявляють індивідуальні можливості;

будують творчий процес майже самостійно.

уміти сумніватися;

не створити собі кумира;

не стати об'єктом маніпуляцій і сліпим знаряддям у чийось руках;

не бути втягнутим у сумнівні групи (компанії, організації, структури, об'єднання, секти тощо), що загрожують втратою репутації, самоповаги, добробуту, сім'ї, свободи й навіть життя;

- не стати жертвою шахраїв від політики, релігії чи криміналітету;
- віруючи в Бога, не бути сліпим фанатиком;
- бути солдатом, вірним своїй Батьківщині, але ніколи не стати воєнним злочинцем;
- не бути підвладним соціально небезпечним стереотипам і упередженням;
- думати власною головою, вміти ставити й вирішувати найскладніші життєві питання;

- мати власну думку, вміти її формулювати, аргументувати, обговорювати з іншими людьми, поглиблювати, а можливо, й змінювати;
- учитися не тільки на своїх помилках, а й на помилках інших;
- уміти прогнозувати наслідки своїх вчинків;
- тверезо оцінювати свої слабкі й сильні риси;
- розвиватися, самовдосконалюватися, ставати кращим, добрішим, великодушнішим;
- знайти прекрасне й захопливе хобі на все життя – ДУМАТИ!

10 цікавих ідей для навчання учнів медіаграмотності

<https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/slovyk.pdf?fclid=lwAR3Bz2FIwqGydR2ZCuLqLhCTa1JxBwvhj3NKxKumOd84tbVdJTQIvvmOTGY>

Деякі кроки допоможуть вам пересвідчитися, чи заслуговує на довіру матеріал, що ви читаете:

Зверніть увагу, де ви читаете цю новину. Якщо це анонімний Телеграм-канал, Viber-група, куди ви навіть не знаєте, як потрапили, або сайт із сумнівною назвою, то цілком вірогідно, що ви маєте справу із маніпуляцією.

Прочитайте новину повністю. Її текст має містити відповіді на питання хто, що, де, коли.

Чи підтверджені джерела інформації, на які посилаються в матеріалі? Іншими словами, звідки про цю новину стало відомо цьому конкретному ресурсу? Зазвичай, джерело має бути зазначене у першому-другому абзацах.

Коли трапилася подія і коли опубліковано новину? Може, інформація застаріла? Якщо не зазначають конкретних дат, а говорять про абстрактні «вчора» чи «завтра» – це ознака того, що матеріал може бути неправдивим, адже такі слова стосуються будь-якої дати.

Чи є в матеріалі герої та чи зазначені їх повні імена? Чи можливо перевірити існування таких людей? Вони можуть підтвердити достовірність історії.

Які назви населених пунктів, посад, відомств вживаються? У фейкових матеріалах можуть зазначатися посади чи установи, яких немає в Україні, або ж спотворені назви населених пунктів – певно, через автоматичний переклад.

Дізнайтеся більше про цю тему та її передісторію.

Один із цих пунктів не виконаний? Вірогідно – перед вами маніпуляція. Не варто витрачати на неї свій час, а тим паче не поширюйте дезінформацію.

Проект підтримки

Дія

Швеція

Sverige

На що звертати увагу, щоб перевірити, чи новина – достовірна

- 1 Що за ресурс, де ви читаете новину?
- 2 Чи відповідає новина на питання «хто», «що», «де», «коли»?
- 3 На які джерела інформації посилаються автори?
- 4 Коли трапилася подія і коли опубліковано новину?
- 5 Чи є у матеріалі дійові особи та чи зазначені їхні повні імена?
- 6 Чи містяться згадки про назви населених пунктів, відомств, інші фактичні дані?
- 7 Чи містить новина передісторію теми?

Маніпуляції можуть ховатися не лише у текстах, неправдивими можуть бути і зображення. Тож не варто вірити одразу фотографіям, які ви побачили із сумнівних спільнот у месенджерах чи соціальних мережах.

Пам'ятайте про декілька порад, на що потрібно у першу чергу звернути увагу, якщо побачене зображення викликає у вас підозри:

Де ви побачили фото? Пошукайте джерело, де воно було опубліковано вперше.

Хто автор світлини? Коли вона була зроблена? Чи збігається те, що зображено, із підписом до нього? Чи є дивні або прикметні деталі? Наприклад, чи є тіні і які вони. Можливо, видно якісь нетипові об'єкти. Які назви вулиць, дизайн плитки, малюнки чи татування зображені. Чи є якась інформація про це фото у самому файлі? Дізнатися це можна у «Властивостях», якщо скачати файл.

Якщо зображені документи, які назви відомств, адреси, логотипи зазначені у них? Найбільш вірогідно, у цих даних будуть помилки і неточності, якщо документ фейковий.

Скористайтеся спеціальними сервісами для аналізу зображень. Наприклад, такі інструменти допоможуть дізнатися, коли і як було зроблено фото, перевірити, чи додавалися якісь елементи, виявити клони чи знайти ідентичні зображення:

<https://fotoforensics.com/>, <https://29a.ch/photo-forensics/#forensic-magnifier>, <https://tineye.com/>, <https://infringement.report/api/raider-reverse-image-search/>, <https://www.imgonline.com.ua/> та плагін

RevEye Reverse Image Search для веббраузера **Google Chrome**.

Експерти кажуть, що найчастіше маніпуляції трапляються там, де у повідомленнях містяться фото із лише коротким підписом до них.

Проект
підтримки

Дія

Швеція
Sverige

На що звертати увагу, щоб перевірити достовірність фотографії із пабліків

- 1 Де ви побачили її?
- 2 Хто автор світлини?
- 3 Коли було зроблене це фото?
- 4 Чи збігається зображене на фото із підписом (текстівкою) до нього?
- 5 Яку інформацію можна отримати, якщо добре роздивитися деталі на фото?
- 6 Які метадані цієї фотографії?

Проаналізувати зображення можна за допомогою спеціальних сервісів.

Проект
підтримки

Дія

Швеція
Sverige

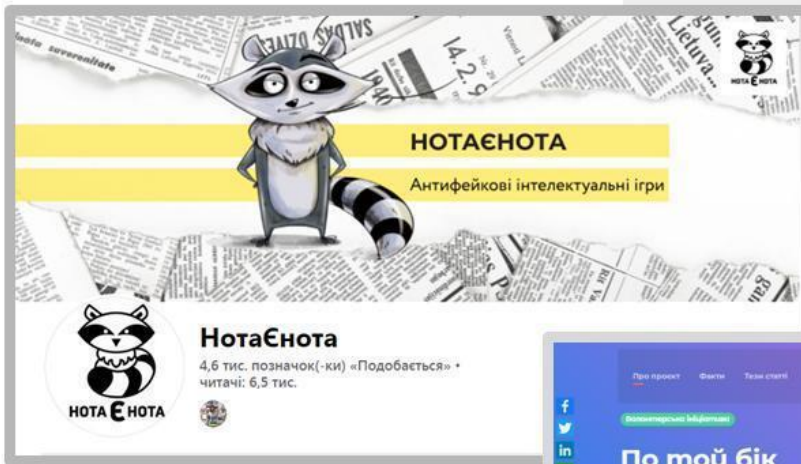

П'ять ознак сайту, якому не варто вірити

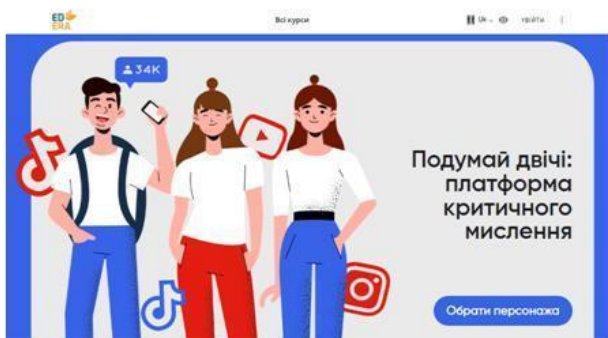
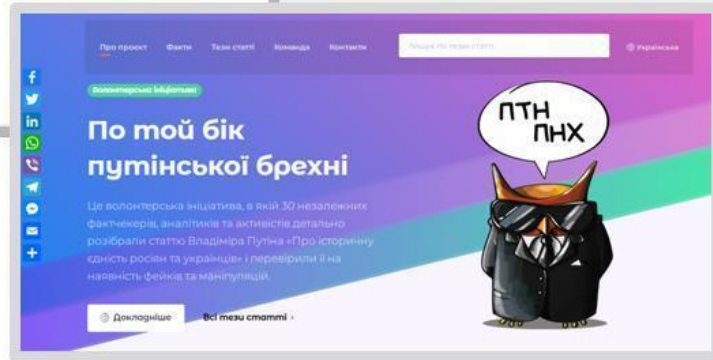

1. Породжує переважно емоції, а не надає факти.
2. Має дивну назву, або таку, що схожа на відомий сайт новин.
3. Залучає псевдоекспертів у матеріали, або не має джерел інформації.
4. Містить клікбейтні (кричущі, емоційні) заголовки.
5. Подає інформацію однобічно.

Повідомляйте Кіберполіції про сервіси дезінформації у Telegram чат-бот [stopdrugsbot](#)

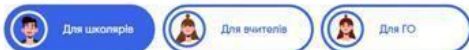

Проект «НотаЄнота» за підтримки «Проекту підтримки Дія», що Програма розвитку ООН в Україні впроваджує за фінансування Швеції

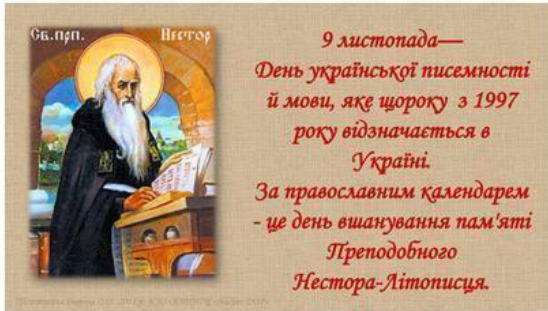
Платформа «Подумай двічі!»
Хочете дізнатися більше про те, що таке медіаграмотність та як не потрапити на гачок фейків і маніпуляцій в інтернеті? Фішинг, гейтспіч та клікбейт — для вас це досі страшні слова? Обирайте свого персонажа та за тиждень проходите освітню онлайн-гру.

Оберіть свого персонажа

1. Що таке безпека в інтернеті?	2. Чим небезпечні фейки та як їх виявляти?	3. Що таке журналістські стандарти?
4. Як боротися з гейтом та кібербулінгом в соцмережах?	5. Чому треба перевіряти авторські права?	6. Як комунікувати з медіа?

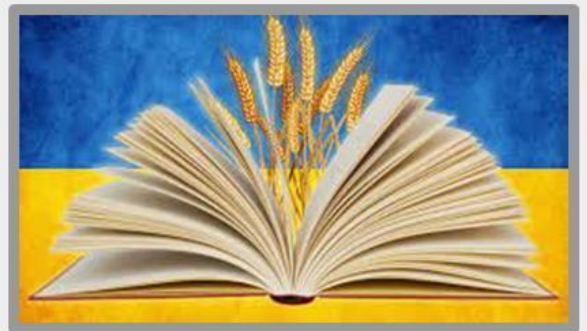
Рекомендовані заходи

Уже традиційно у листопаді навчальні заклади міста проводять Тиждень української мови на відзначення Дня української писемності та вшанування Преподобного Нестора Літописця.
Рекомендовані заходи.

Прес-інформування «Тиждень під зіркою мови»

Педагогічні читання для вчителів
«Поки жива мова в устах народу,
до того часу живий і народ»

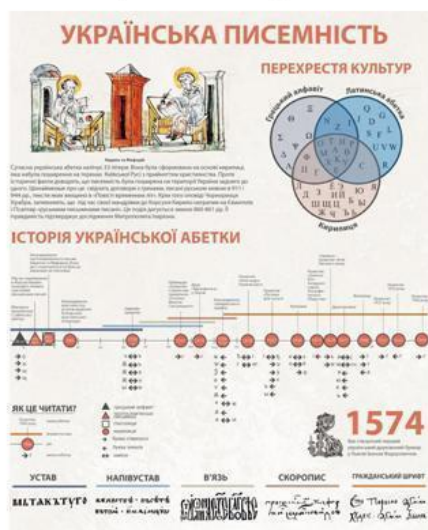

Конкурс "Фразеологічна розминка"

Вікторина «Мово рідна, слово рідне», брейн-ринг «Моя прекрасна українська МОВО»

«Мова і писемність у цікавих фактах» Презентація

Колаж висловлювань про мову «Ну що б, здавалося, слова...»

Акція

“Сленг у сучасній українській мові: норма чи виклик»

Селфі флешмоб «Прийди і привітай рідну мову у вишиванці»

“Селфі з книгою”

За допомогою телефону виконати селфі зі своєю улюбленою книгою. Наступне фото – це фото сторінки з цієї книги, де знаходиться улюблене місце в тексті.

Пояснити однокласникам, чому дана книга стала улюбленою. Що привернуло увагу?

Чим книга сподобалася і запам'яталася? Переказати чи зачитати улюблене місце з тексту.

Веб-матеріали на допомогу педагогічним та бібліотечним працівникам до Дня української писемності та мови

Заняття інтегровані. Можна одночасно інтегрувати з історією, природознавством, літературою, основами здоров'я, англійською мовою.

Вправи, які можна використовувати на уроках мови ті літератури для впровадження медіаграмотності.

Вправа «Інтерв'ю»

Визначити головних героїв оповідання.

Оберіть головного героя, у якого ви хочете взяти інтерв'ю.

Продумайте і запишіть питання для інтерв'ю.

Поставте питання головному герою.

Складіть уявне інтерв'ю з письменником, літературним героєм.

Ця вправа потребує змістовної обізнаності з певного питання, тобто опрацювання декількох джерел, що можуть подавати суперечливі відомості, критичне сприймання їхнього змісту, підготовка запитань, презентація власної точки зору, якщо потрібно, то й її обґрунтування, аргументація.

Вправа «Лист до головного героя»

Напишіть вашому улюбленому герою лист з привітаннями до дня народження. Не забудьте підписати конверт з адресою.

Адреса отримувача

Кому _____

Назва твору _____

Хто автор твору _____

Якою мовою написаний твір _____

Вправа «Стрічка новин»

Складіть картинки так, як ці події відбуваються у творі. Перекажіть твір.

Вправа «Редактор»

До нашої газети/журналу надійшла стаття, але в деяких словах не вистачає літер. Спробуйте відновити текст і переписати статтю правильно з усіма літерами.

До нашої газети/журналу надійшла стаття, але автор переплутав речення місцями та допустив помилки при написанні. Спробуйте відредагувати статтю, виправивши всі помилки.

Вправа «Позитивна афірмація»

Афірмації – це стислі позитивні вирази, «мікропрограми» для нашої підсвідомості, що здатні змінити життя на краще.

Похваліть себе за активну роботу на занятті, промовляючи позитивну афірмацію.

Вправа «Диктор телебачення»

Уявити себе диктором телебачення. Прочитати тест, відриваючи погляд від нього.

Вправа «Хмаринки слів»

Згрупувати риси характеру відповідно до головних героїв.

Вправа «Рекламний ролик»

Створити рекламний ролик про необхідність збереження навколишнього середовища.

Вправа «Радіоменю»

Скласти музичне меню для оповідання. Які відомі вам пісеньки ви використаєте, щоб передати настрій твору?

Вправа «Селфі»

За допомогою телефону виконати селфі зі своєю улюбленою книгою. Наступне фото – це фото сторінки з цієї книги, де знаходиться улюблене місце в тексті.

Пояснити однокласникам, чому дана книга стала улюбленою. Що привернуло увагу? Чим книга сподобалася і запам'яталася? Переказати чи зачитати улюблене місце з тексту.

Вправа «Порівняй...»

Порівняти прослуханий поетичний твір та ваші асоціації, які викликає у вас вірш. Якщо є відмінності, то в чому вони?

Вправа «Видова трансформація»

«Перетворіть» віршований текст на прозовий, намагаючись зберегти не лише зміст, а й стиль автора. Доберіть рядки вірша, якими можна було б підписати кожне з зображень.

Вправа «Соноскоп»

Слухаючи виразне читання поезії, заплющьте очі й уявіть собі, які картини ви побачили б, ставши ліричним героєм цього вірша; які кольори переважають у цих картинах? які звуки чуються?

Вправа «Уява»

Дібрати найбільш промовисті ілюстрації до кожного рядка поезії, створюючи своєрідний відеоряд.

Вправа «Порівняй»

Порівняти ілюстрації опису пейзажу, художні деталі, прихованість сюжету. Порівняти образи головних героїв, зображені різними художниками.

Вправа «Фантазія»

Зробити презентацію репродукцій картин природи або власних фото, на яких буде зображено ранок. Уявити себе учасниками ранку. «Намалюйте» вітер, сонячне тепло, шепіт трав, спів пташок, дзвін води. Підготуйте музичний супровід до складеного тексту-опису природи.

Вправа «Порушена послідовність»

Пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності. Записати речення в правильній послідовності.

Вправа «Взаємні запитання»

Після читання кожної частини ставимо запитання за змістом прочитаного або запитання, відповідь на яке вимагає міркування.

Вправа «Відстоюй свою позицію»

Потрібно відстоювати свою позицію, наводячи переконливі аргументи за і проти.

Вправа «Уяви себе»

Уявіть себе якимось предметом: маленьким кущем, легенькою хмаркою, першим проліском, весняною брунькою, листочком дерева.

Перевтілюючись в образ, дати відповідь на питання: Що бачу навкруги? Що чую? З ким дружбу веду? Кого боюся? Про що мрію? Що люблю?

Вправа «Розміркуй»

Подивіться на портрети С.Крушельницької, Квітки Цисик, Соні Делоне. Розкажіть про одну із відомих жінок-українок, про їх вклад у розвиток світової культури.

Вправа «Розмова очей»

За допомогою очей висловити прохання, подяку, привітання.

Вправа « Прогнозування подій»

Дайте відповідь на запитання : Яким бачите героя у майбутньому?
Вправа «А якщо... Чом би й ні...»

Вправа «Закінчи речення»

Мені весело, коли... . Я люблю... . Я хочу... . Мені сумно, коли... .
Мені соромно, коли... . Мені цікаво, коли... . Мені боляче, коли...
Я ніби пташка, тому що...
Я перетворююсь на тигра, коли...
Я можу бути вітерцем, тому що...

2.3 Інтеграція елементів медіаосвіти в предмети філологічного циклу з метою розвитку критичного мислення школярів

Предмети філологічного циклу за своїм змістовним наповненням є суттєвим підґрунтям для інтеграції медіаграмотності до окремих розділів навчальних програм з української мови та літератури.

Учителі-філологи можуть долучати елементи медіаосвіти до вивчення кожної нової теми, активізуючи учнів до пошуку джерел інформації, озброюючи їх інструментарієм з метою формування медіаосвітніх компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі.

Медіавправи покликані навчити учнів працювати з медіатекстами, декодувати їх; критично мислити, створювати та презентувати власний медіапродукт, підтримувати атмосферу творчості, креативності, довіри та взаємної поваги на уроці. Учителі можуть використовувати наведені приклади медіавправ на будь-якому етапі уроку, поєднуючи індивідуальні, групові та фронтальні форми роботи.

Медіавправа «Створення лепбуку» передбачає роботу на уроці, інструктаж щодо її виконання проводиться на етапі узагальнення та систематизації вивченого матеріалу.

Переваги використання лепбуків на уроках:

- метод дозволяє опрацювати програмовий матеріал в ігровій формі;
- здобувачі освіти мають можливість самостійно організувати матеріал із теми, що вивчається;
- за потреби можна швидко повторити вивчений матеріал у зручний час;
- даний метод навчання дає можливість учням самостійно збирати та систематизувати інформацію;
- допомагає в організації матеріалу з вивченої теми;
- дає змогу оформити результати колективної проєктної роботи;
- спосіб умістити значний обсяг матеріалу в компактній формі.

Тривалість інструктажу: 7-10 хв.

Мета вправи: ознайомити учнів із визначенням «лепбук», сприяти розвитку уяви в учнів, творчої ініціативи, розвивати пізнавальну мотивацію, залучити до роботи всіх учнів класу, формувати критичне мислення, розвивати фантазію та творчі здібності.

Опис вправи:

Бесіда за запитаннями:

Що ви знаєте про лепбуки? (сучасний, багатфункціональний, дидактичний, художньо-естетичний, варіативний, дослідно-практичний метод групового та індивідуального навчання).

Учитель:

У дослівному перекладі з англійської «лепбук» (lapbook) означає «наколінна книга» (lap – коліна, book – книга).

Лепбук або як його ще називають інтерактивна тематична тека – це саморобна паперова книжечка з кишеньками, дверцятами, віконцями, рухливими деталями, які дитина може діставати, перекладати, складати на свій розсуд. У ній збирається матеріал з якоїсь певної теми. При цьому лепбук – це не просто виріб. Це прикінцевий етап самостійної дослідницької роботи, яку дитина виконала під час вивчення певної теми. Щоб заповнити теку, вам потрібно буде виконати певні завдання, провести спостереження, презентувати матеріал. Створення лепбуку допоможе збагатити, закріпити систематизувати інформацію, а розглядання теки в подальшому дозволить швидко освіжити в пам'яті цікавий матеріал.

Учитель:

– Чи хотіли б ви спробувати свої сили у створенні лепбуку?

Ознайомлення з деякими зразками таких творчих робіт-лепбуків
Інструктаж щодо виконання вправи «Створення лепбуку».

Отже, вам потрібно узагальнити матеріал, але не традиційно, а за допомогою ілюстрацій – створити мінілепбук на тему «Іменник». Зараз ви отримаєте ілюстративний матеріал, з якого маєте обрати тільки потрібні малюнки, за допомогою яких необхідно зробити опорний конспект на задану тему.

Медіавправа «Створення фанфіку до твору» передбачає роботу вдома, інструктаж щодо її виконання проводиться на етапі ознайомлення з домашнім завданням.

Переваги використання фанфіку на уроках філологічного циклу:

- вимагає від учня прочитання тексту художнього твору;
- творча інтерпретація сюжету твору;
- створення власного медіапродукту та його розповсюдження;
- розвиток творчих здібностей учнів.

Тривалість інструктажу: 7-10 хв.

Мета вправи: ознайомити з визначенням «фанфік», основними поняттями з цієї теми, заохочувати дітей до читання художніх творів, формувати критичне мислення; розвивати фантазію та творчі здібності; формувати самооцінку, надавати можливість побачити власні здібності.

Опис вправи:

Бесіда за запитаннями:

– Що ви знаєте про фанфіки? (Це такий жанр літератури. Як правило, фанфіки створюються фанами твору, автора для поширення в інтернеті).

Учитель:

Дійсно, фанфік або як ще говорять – фанфікшен – «літературний твір, створений непрофесійним (як правило) літератором, такий, що не претендує на комерційну публікацію та породжений прихильністю автора до іншого твору і бажанням розвинути його сюжетну та фабульну лінії, побачивши героїв у наново генерованих ним, автором, ситуаціях» [1.9.]. Фанфік – це вид непрофесійної масової літературної творчості, при якому читачами створюється продовження популярного твору з метою поширення у віртуальному просторі. Англійське слово FanFic є скороченням фрази FanFiction, яку можна перекласти як «фанатська література». Автори фанфіку не отримують гонорари за власну творчість, часто відмовляються від авторських прав на свої твори, виявляючи індивідуальність, креативність та власне бачення літератури.

Жанр сучасного фанфіку є яскравим зразком медіатексту, оскільки має такі його основні ознаки:

- орієнтованість на масову аудиторію, динаміка сюжету,
- багатоплановість змісту,
- інтеграція з іншими медіапродуктами,
- включеність у загальний медіакультурний простір.

Учитель:

- Чи траплялися вам в інтернеті фанфіки?
- Хотіли би спробувати свої сили у написанні фанфіку?

Ознайомлення з деякими зразками таких творчих робіт-фанфіків, написаних за відомим твором української або світової літератури, акцентування уваги учнів на позначках, фанфіковому сленгу, особливостях роботи з фанфіком.

Інструктаж щодо виконання домашнього завдання.

Отже, вдома потрібно створити мініфанфік(обсягом – 1–1,5 сторінки) до художнього твору, який вивчається, у форматі одного з творчих завдань:

- написати власний варіант продовження подій, зображених творі;
- переписати фінал твору;
- поміняй місцями персонажів;
- створити іншу сюжетну лінію;
- виконати бажання героя;
- написати лист персонажу тощо.

Фанфік за повістю Ніни Бічуя «Шпага Славка Беркути»

...А в шкільному залі втомлена жінка сказала Славкові:

– Я думаю, ти зумієш вибачити. Я розумію: таке забути важко, але нам ти повинен вибачити.

Жінка подивилася в зал і несподівано зустрілася поглядом зі зляканими очима Юлька Ващука. Хлопець зразу схилився, щоб зав'язати шнурок. Але кількох секунд жінці вистачило, щоб згадати це обличчя й обставини, за яких вона

зустріла хлопця... Професійна звичка пам'ятати найменші дрібниці... Усі почали розходитися, а Юлько сидів на місці, як прикутий, обличчя пашіло, дихати було важко, голову розривало від думок: «Можливо, не впізнала... якби впізнала, сказала б усім присутнім... невже вона все розкаже...що робити?»

Юлько трохи вгамував хвилювання, побачивши, що жінки немає в залі. Він підвівся і рушив до виходу, на вулиці на нього чекали однокласники. Славко з мамою рушили вперед, Лілі привітно помахала хлопцеві. Надворі падав лапятий сніг, встеляючи все навколо білим сувоєм полотна. Холодним і чистим.

– Юначе, можна Вас на хвилинку, – втомлена жінка стояла поруч із Лілі і зверталася до Юлька.

Коли вони залишились удвох, відійшовши від гурту Юлькових однокласників, жінка запитала:

– Якась незрозуміла ситуація, ти не вважаєш? Це ж тебе затримали патрульні за розпиття спиртних напоїв, ти назвався Славком Беркутою, а сьогодні судять іншого Славка, якого я вперше бачу... Не хочеш нічого пояснити?

Юлько не підводив очей, йому хотілося зникнути, провалитися, щезнути, лише би не дивитись цій жінці в очі.

– Пробачте, я Вас дуже прошу: не кажіть у школі, що це я... Я сам все розкажу, чесно, обіцяю Вам...

– А хто тобі цей хлопець, цей Славко?

– Друг...

– ...

– Пробачте, – ковтаючи сльози, шепотів Юлько.

– Шкода мені тебе, даремно в народі кажуть, що з такими друзями й ворогів не треба...

– Юлько, а що від тебе хотіла та жінка з міліції? – весело запитала Лілі.

Лілі не помічає скам'янілого обличчя хлопця, вона регоче, білі рукавички миготять Юлькові перед очима, білі рукавички затуляють усміхнений рот дівчинки.

– Питала, можливо, я знаю, хто назвався Славком.

– Коли б я знала, хто це зробив! Ну як він міг, як у людини язик повернувся – зробити щось паскудне і прикритись чужим іменем?! Я б йому... я б йому... я сама не знаю, що б я йому зробила!

– Що? – питає Юлько і раптом спиняється. – А що б ти йому зробила? – він стоїть і дивиться на Лілі, смикаються губи і ніяк не укладаються у звичну зневажливу гримасу...

– Не знаю. Щось би таке зробила, аби він на все життя себе самого за падлюку мав, щоб він сам на себе не міг би ніколи подивитись.

Білі рукавички миготять Юлькові перед очима, одна, дві, десять. Дурниці, звідки десять рукавичок? Завтра, звичайно ж, завтра та жінка ввійде до класу й укаже на нього, на Юлька Ващука.

– А коли б то був я? – ворухить важким, кам'яним язиком у роті Юлько.

– Ні, ви тільки послухайте, послухайте, що він говорить! Чілдрен, він каже...

– Мовчи! – Юлько намагається впіймати білу рукавичку. – Лілі, мовчи! Чуєш?

Нехай завтра, нехай не сьогодні. Ще не сьогодні. Завтра я все розповім.

Медіавправа «Створення постера на літературну тему» передбачає роботу вдома, інструктаж щодо її виконання проводиться на етапі ознайомлення з домашнім завданням.

Переваги використання портера на уроках філологічного циклу:

- спонукання до вдумливого читання твору;
- учні в ігровій формі аналізують твір, характеризують персонажів, узагальнюють, роблять висновки;
- розвиток уміння працювати з цитатним матеріалом;
- систематизація отриманих раніше знань з теми;
- розвиток творчих здібностей учнів.

Тривалість інструктажу: 7-10 хв.

Мета вправи: ознайомити з одним із сучасних методів реклами книги; учити створювати постери, подавати розповідь про книгу в образній, інтригуючій формі, спонукаючи учнів до її прочитання.

Опис вправи:

Інструктаж щодо виконання домашнього завдання.

2. Бесіда за запитаннями:

Учитель:

– Хто може пояснити, що таке постер? (Мені здається, це те саме, що і плакат).

Учитель:

Дійсно, постер – це те саме, що плакат, тобто папір, призначений для прикріплення на поверхню, як правило стіну. Єдина різниця в тому, що слово «плакат» є давнім запозиченням з німецької – *plakat*, а постер – недавнє з англійської *poster* (афіша, оголошення). І плакат, і постер використовуються для рекламних чи декоративних цілей, оскільки є художньо оформленими.

– Чи бачили ви постери на літературну тему? Якщо так, до яких творів?

– Якщо б ви побачили такий постер, чи захотіли би прочитати ці твори?)

– У чому особливість постерів на літературну тему? (Постер на літературну тему – це художньо оформлений плакат, що рекламує певний твір чи письменника).

– Чи хотіли би ви спробувати створити таку рекламу? (Так.)

– Щоб легше було працювати над створенням постера, спробуйте визначити характерні риси такого виду реклами. (Стислість, яскраві кольорові зображення, заклики, привернення уваги, інтрига).

3. Ознайомлення учнів зі структурою та вимогами до оформлення постера

Структура постера:

1. Назва (привернення уваги) – презентує твір. Прочитана учнем назва повинна стати мотиватором для подальшого читання, активизувати читацький інтерес учнів.

2. Інформативна складова – текст, не переказ, не скопійована анотація, а особистісний погляд на прочитане, запрошення до прочитання твору. Має вирізнятися оригінальністю та особистим ставленням.

3. Світлини (обкладинка книги, фото автора) – логічно розміщені.

4. Графічні елементи – різноманітні форми малюнків, таблиці, діаграми – повинні бути логічними, послідовними, зрозумілими без зайвих пояснень.

Вимоги до оформлення постера:

- яскравість;
- гармонійне поєднання графічної та текстової інформації;
- змістовність;
- креативність;
- доступна форма.

4. Домашнє завдання: створити постер до художнього твору (індивідуальна робота, робота в парах, робота в групах – на вибір учнів).

Постери на літературну тему

Медіавправа «Дудл як осучаснена ілюстрація до твору» передбачає роботу вдома, інструктаж щодо її виконання проводиться на етапі ознайомлення з домашнім завданням.

Переваги використання сучасних ілюстрацій до твору:

- розвиток візуального сприйняття художніх творів;
- заохочення до створення власного медіапродукту;
- формування креативного підходу.

Тривалість інструктажу: 7-10 хв.

Мета вправи: ознайомити з одним із методів реклами книги; створювати тематичні малюнки з метою візуалізації ключових моментів змісту прочитаних творів, спонукати учнів до читання, розвивати креативність, творче мислення, уяву.

Опис вправи:

Інструктаж щодо виконання домашнього завдання.

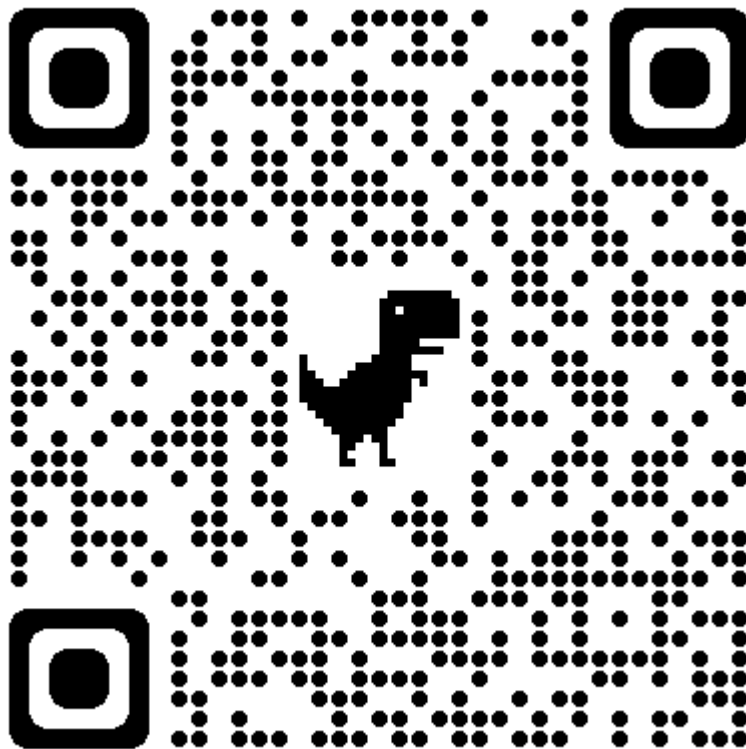
Бесіда за запитаннями:

Учитель:

– Як перекладається слово «дудл»? (від doodle – кривульки, малюнки на берегах сторінок)

– Що ви знаєте про **GoogleDoodle**? (це своєрідні заставки, які з'являються на домашній сторінці Google з нагоди визначних подій (тематичні малюнки). Дудли можуть бути як статичними, так і включати в

себе анімації, приколи і навіть мініігри на Flash. При натисканні на дудл можна потрапити на сторінку пошуку із запитом про подію або свято, на честь якого намальований даний дудл).

Вправа 1.

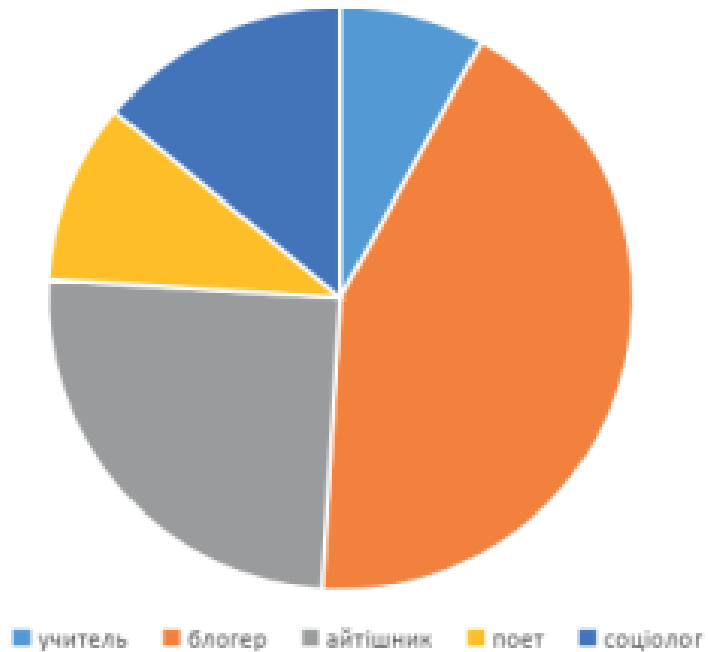
Прочитайте вірш Сашка Обрія «Голодні соцмережі». Спрогнозуйте, скільки років автору, хто він за фахом.

Наче хтось напустив в мою душу іржі,
Кислотою чимдуж роз'ятрив її струни –
Я невільник втрапив до соцмережі,
Осушивши солодкий з отрутою трунок...
На руках і ногах я не маю оков,
Та міцніш, ніж кайданами, воля закута.
І у жилах скипає розбурхана кров,
Лиш коли інтернет мене вабить у пута!
Добровільно в заточення йду без питань,
Не пручаючись... – наче приречений смертник,
З «Телеграму» й «Фейсбука» в мені пророста
Безліч коренів, безліч мотузок інертних.
Чи довічно, мов кролик, вклоняться їм,

Лжепророкам сучасним, що манять в тенета ? Хто кого? –
Може ви мене, я вас, мо', з'їм ?
Апетити зростають в очах інтернету!
Узагальнення прогнозів

Прогнозовані відповіді опитаних

Відскануйте QR-код і зіставте Ваш прогноз із біографією Сашка Обрія.

Вправа 2.1

Попрацюйте в малих групах, об'єднавшись за темами «Фейсбук», «Твіттер», «Інстаграм», «Ютуб». Проаналізуйте символ із інтернету: чи може він бути візуалізацією ліричного героя? Аргументуйте свою думку.

Джерело: <https://cutt.ly/4rvhR2w>

Вправа 2.2

Намалюйте рисунок-асоціацію ліричного героя або доповніть запропоноване зображення. Прокоментуйте, використавши цитатний матеріал.

Приклад виконаного завдання. Робота авторів розробки

Вправа 3.1

Об'єднайтеся в малі групи за результатами жеребкування (квадрат, трикутник, круг, овал, прямокутник). Створіть схему каскаду наслідків «Якщо зникнуть соцмережі»

Вправа 3.2

Прокоментуйте створену схему за допомогою складнопідрядних речень із умовно-наслідковим зв'язком.

Вправа 4.

Перегляньте відео «Як це – жити без соцмереж».

Запитання для обговорення:

- У чому суть челенджу?
- Чи є у вас така потреба?
- Які висновки зробила героїня медіатексту?
- Чи готові ви до такого челенджу?

Вправа 5.

«Чотири кути» Я відмовлюся від...

Вправа 6

Робота в «трійках», сформованих за власними вподобаннями. З'ясуйте значення слова «гаджет», скориставшись різними джерелами. Результати представте у форматі діаграми Вена.

А, Б, В – відмінне Примітка. Кількість кіл залежить від кількості джерел.

Вправа 7.1.

Прочитайте вірш Сашка Обрія.

Поміркуйте, чому в назві автор використовує малу літеру?

ГАДЖЕТИ

Снять про гаджети сини.

Кожен з них придбає гаджет.

Влітку, взимку й восени.
Ох і гад же ти, ой гад же!
Ти збираєш данину,
крадучи увагу й спокій.
Хлопчаки і дами, ну!
Ну ж бо, ситі лежебоки!
Гаджет з вас віршовки в'є.
Гаджет вам себе навішав.
Вже Адамів замість Єв
полонить модель новіша.
Тора, Біблія й Коран
в стороні нервово курять:
Бог – один. І це – екран.
Хитрий вовк в овечій шкурі.
Вже й забули про пісні,
про танкі і про пивниці.
Щастя й горе – прописні.
Київ, Харків, Кропивницький
все запишуть в «світляки»,
смирно втупившись у сенсор.
Бачиш, сину, світ який –
гаджет більше має сенсу.
Гаджет – наш новий пророк –
світло в голови нестиме.
Гаджет краще всіх природ
Мам і тат, бібліотек ліпше,
теплий і ребристий.
Певно, гаджет – це сам Пек.
Ох і наволоч мій пристрій!..

Вправа 7.2.

Що вважає гаджетом автор однойменного вірша?

Чи поділяєте ви його думку?

Згадайте визначення, з'ясовані за допомогою різних джерел (вправа 6).

Чи змінили ви свою думку щодо змісту слова «гаджет»?

Підсумок.

Вправа 8.1.

«Мій тайм-планер». Сплануйте свій інтернет-тиждень: запишіть види занять та орієнтовну кількість часу, витраченого на них.

<i>Кількість витраченого часу в інтернеті</i>							
<i>Вид заняття / День тижня</i>	<i>пн</i>	<i>вт</i>	<i>ср</i>	<i>чт</i>	<i>пт</i>	<i>сб</i>	<i>нд</i>

Можливі види занять:

- Перегляд фільмів
- Серфінг
- Онлайн-ігри
- Навчання
- Перегляд передач соціокультурного змісту
- Перегляд розважальних передач
- Спілкування

Вправа 8.2.

Підрахуйте кількість «витраченого» часу щодня впродовж тижня. Запишіть на наліпках.

Руханка «Ранжування»:

учасники вишиковуються від найменшої кількості часу до найбільшої за кожним днем тижня.

Примітка: важливо з'ясувати, хто буде постійним «лідером»; хто «відстає»; хто посідає стабільне місце. Чому саме в той чи той день тижня спостерігаємо найвищі / найнижчі результати?

Наприклад, у понеділок за допомогою інтернету «знімаємо стрес» початку робочого тижня.

Домашнє завдання:

проведіть опитування «Які гаджети потрібні школярам?» Визначте самостійно респондентів.

Результати опитування представте у форматі інфографіки.

2.4 Медіаграмотність - це вміння створювати тексти

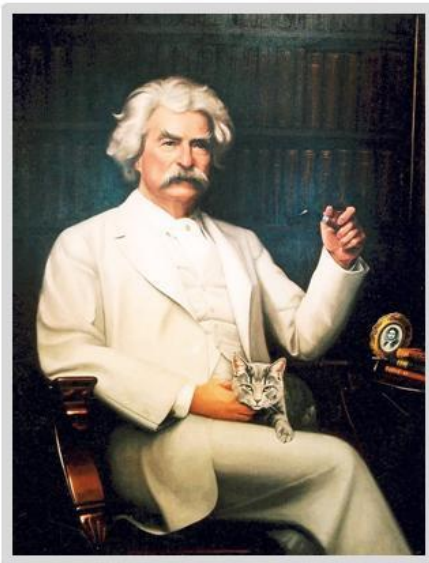
Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури

<http://surl.li/efxvr>

Вправа
“(Не)випадкові історії”
Придумай нове слово
Опиши пейзаж, не
використовуючи прикметників
Поглянь на фото незнайомця:
хто він, звідки, про що думає...
Продовжи історію
“Дівчинка почула шепіт...”
Напиши текст від імені людини,
яка тобі неприємна
Трансформуй читацький
щоденник

**Писати легко!
Все, що вам потрібно
зробити - це закреслити
зайві слова
Марк Твен**

**Розділіть сторінку на три колонки та
заповніть їх (5-6 позицій)**

Персонаж Де персонаж знаходиться? Що
персонаж робить?

**Довільно обираємо із кожної колонки у
будь-якому порядку слова і формуємо
фразу, яка може стати початком нової
історії**

**Випадково генеровані сюжети дозволять
подивитися на звичні предмети з нової
точки зору**

**Вправа дарує позитивні емоції, радісний
настрій**

- Як переконати дітей, що письмові завдання - не тортурі?
Як надихнути писати твори, а не списувати готові у мережі?
Як подолати страх дитини перед висловленням власної точки зору?
Як вирішувати важливу проблему: дати розгорнуту відповідь на поставлене запитання?
Писати - це важливо! Це ключова форма спілкування в усіх сферах життя.

Вправа "Історія про три слова"

Пропонуємо учням на трьох клаптиках паперу записати три іменники, кинути клаптики до імпровізованої скриньки. Далі завдання учасника витягнути наосліп три папірці і з написаними на них словами й розповісти історію (2 хв.)

Ваше завдання: без часу на обдумування розповісти історію, в якій прозвучать ці три слова. Розповідати необхідно так, щоб ніхто не здогадався, які саме слова ви витягнули. Вислухавши вашу історію, слухачі мають відгадати, які саме три слова було написано на папірцях

Хороший текст - це результат наполегливої роботи і вправ, який вимагає систематичного читання, споглядання, спілкування, міркування і аналізу, критичного мислення

Вправа "Печа-куча" (Із японської "балаканина")
Проговорити виступ під чужі слайди. Є презентація на 8 слайдів. На кожному слайді є фотографія, яка ніяк не пов'язана з попередньою.

Завдання учасника вийти в центр і почати розповідати якусь тему. Паралельно з розповіддю вмикають презентацію, яку учасник бачить вперше, при цьому слайди перемикаються кожні 20 секунд.

Завдання: виголосити свою доповідь так, щоб слайди підходили до теми

-Прості вправи роблять важливі речі
Вправи з розвитку творчих навичок.

Доберіть до слова “любов”
100 асоціацій:
почуття
постаті
дати
предмети мистецтва
пісні

Вправа
“Виступ на нереальну тему”
Вона дає змогу запустити
мислення та вчить швидко
озвучувати думки.
Завдання: згенерувати тему, яка
не існує, та говорити про неї 2
хв.
Наприклад, вплив законів
Ньютона на курс долара
Традиції австралійців під час
еміграції в українські джунгли
Змагання коал у випіканні
ноутбуків

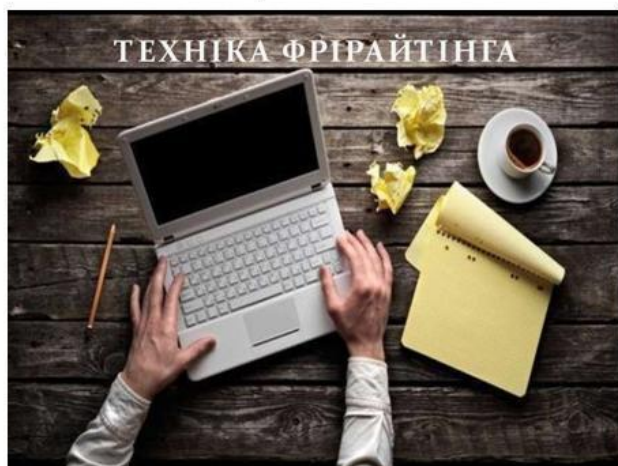

Вправа “Абетковий дивограй”

Оберіть будь-яку букву алфавіту,
з якої починатиметься
кожне слово
у творі

Фрірайтинг — «вільне письмо»
Фрірайтинг — це вид самостійної
діяльності, перенесення особистих думок
із голови на папір.

Поясніть учням, що таке потік свідомості, і скажіть їм, що фрірайтинг — це просто запис на папері кожної думки, що в них з'являється. Як і під час мозкового штурму, тут немає неправильних відповідей. Під час такої роботи головне — ані на мить не спиняти ручку чи олівець.

Допоможіть учням зрозуміти, що, хоча вони почнуть писати з певної теми, нічого страшного немає в тому, щоб відійти від неї, не стежачи, куди заведе їх мереживо думки. Не треба турбуватися про грамотність, головне — зафіксувати власні ідеї. Виділіть певний відрізок часу для виконання цієї роботи - писати протягом п'яти-десяти хвилин. Потім запропонуйте їм перечитати написане, вихоплюючи з потоку найцікавіші думки.

Вправа “Відповіді на запитання”
Сформулюйте три запитання, щоб стимулювати творчу думку (тематика довільна, може стосуватися теми уроку)
Що робить персонаж, коли ніхто не читає книжку?
Хто вийшов із кімнати?
Як герої книжок реагують на фільми, де їх показують?
(Ефект розвивання уяви і тих, хто запитує, і тих, хто шукає відповідь)

І тільки тепер школярі можуть створювати свою творчу роботу. Складати з «пазлів» твір на задану тему.

Така діяльність заспокоює учнів, зменшує напругу та допомагає після пошуку ідей зосередитись на виборі слів, замість того, щоб одночасно виконувати обидва ці кроки. Це додасть їм впевненості, допоможе обрати правильний напрям написання, навчить краще впорядковувати думки — не кажучи навіть про те, наскільки підвищиться якість написаної роботи. Не зволікайте, і випробуйте це зі своїми учнями вже під час наступної письмової роботи!

**Це чудова
творча ідейка.
Спробуйте!**

Я – склянка води, тому що...
Я – красива квітка, коли...
Я – стежка, тому що...

Я ніби риба, коли...

Я – цікава книжка, коли...

Вправа «Акронім» - розшифрування літер імені або прізвища. Скласти за допомогою асоціативного куща психологічний портрет письменника.

Вправа «Кажуть, що ім'я може керувати психікою...»

Ознайомитися зі значенням імені письменника. Дати відповіді на питання: чи збігається характеристика із вдачею? Назвіть збіги з біографією митця.

Вправа «Фішбоун»

Головою риби може бути сама тема уроку. Верхні кісточки - основні проблеми, пов'язані із запропонованою темою. Нижні кісточки - конкретні приклади до проблем, записаних згори. Хвіст – сформульований висновок.

Вправа «Німе кіно»

Озвучити слайди, уривки з мультфільму, фільму

Вправа «Екскурсовод»

Уявити себе екскурсоводом, дібрати та озвучити відеоматеріал; біографію письменника.

Вправа «Магніт»

Із запропонованих слів вибрати ті, які притягуються до певних слів

Вправа «Ідеальний сад»

Роздивіться фотографії різних садів. Поясніть, який сад вам більше подобається. Письмово розкажіть про свій ідеальний сад.

Вправа «Розшифруй слово»

Кожна буква в слові зашифрована за алфавітом.

На уроках літератури активно використовуємо екранізації програмних творів, але ніколи не діємо за принципом «подивитися замість прочитати». Перегляд кінофільмів допомагає порівняти авторський текст із режисерською інтерпретацією та власним баченням якоїсь події. Обов'язковим є проведення порівняльної характеристики героїв, сюжетних ліній, засобів зображення.

Оскільки розвиток критичного мислення учнів з процесуальної точки зору передбачає саме перехід учня від мисленневих операцій низького рівня

до високого, використовуємо кубик Блума, який допомагає на кожному етапі уроку перевірити рівень засвоєння знань.

На уроках літератури, на етапі узагальнення знань, використовуємо прийом «Валіза знань», який допомагає швидко систематизувати знання про художній твір.

Такі уроки розвивають у дітей креативне мислення, їм не тільки цікаво, а вони ще й прагнуть до самостійності; по-іншому сприймають прочитаний або прослуханий текст; повніше й точніше висловлюють свої думки; проявляють індивідуальні можливості; будують творчий процес майже самостійно.

Висновок до розділу 2

Сьогодні молодь є найбільш активним споживачем медіаінформації, проте вона часто не відчуває маніпулятивні прийоми медіа через відсутність сформованих навичок критичного мислення, умінь аналізувати й осмислювати інформацію. Це актуалізує необхідність формування медіакомпетентності учителів для подальшого розвитку медіаграмотності учнів.

Уроки української мови та літератури допомагають у формуванні медіаграмотної особистості, водночас використання елементів медіаосвіти сприяє вихованню національно-мовної особистості, надає можливість більш

ефективно формувати мовну, комунікативну, мовленнєву та соціокультурну компетенцію в різних сферах і жанрах мовлення, повноцінно застосовувати диференційований особистісно орієнтований та розвивальний підходи, враховуючи психологічні особливості кожного учня.

Сьогодні важливо, щоб школа не просто допомагала формуванню здатності особистості до вирішення життєвих проблем, — необхідно зв'язати дитину з життям, показати їй простір життєвих завдань, щоб кожен учень набував навичок самостійності. Оволодіння здатністю до життєтворчості, життєвого проектування допоможе вибрати ті завдання, які визначатимуть життєву траєкторію особистості. Тому вчителю важливо створювати належні умови для повноцінного духовного, фізичного, психологічного розвитку кожної

дитини. У центрі уваги — індивідуальні потреби й нахили дитини, які необхідно розвивати, так як вони є основою виховання життєздатної людини.

Очікуваними результатами роботи є підвищення пізнавального інтересу школярів до предмета, підвищення якості знань учнів, розвиток комунікативних навичок, розвиток емоційної й естетичної чутливості школярів, креативність мислення, комфортність навчання.

Згадаймо прислів'я: «Діти – це щастя, створене працею». Разом із своїми учнями буду продовжувати вчитись, творити, оволодівати новими методами і прийомами, впроваджуватиму елементи медіаосвіти на уроках мови та літератури.

Таким чином, саме технологія розвитку критичного мислення дозволяє максимально підвищити ефективність навчально – виховного процесу, дає можливість створити такі умови ,коли всі учні залучаються до активної, творчої навчальної діяльності, процесу самонавчання, самореалізації, вчать спілкуватись, співпрацювати, критично мислити, відстоювати свою позицію.

У наш час дуже важливо розвивати критичне мислення у дітей - щоб дитина стала отримувати задоволення від читання книг, навчилася їх аналізувати і робити самостійні висновки, щоб навчилися ставити розумні запитання і творчо знаходити на них відповіді. Важливо відзначити, що технологія розвитку критичного мислення допомагає учням самостійно визначати напрям у вивченні теми і самостійно вирішувати проблеми, тобто «мислити по-справжньому». Вчення цікаве тоді, коли воно приносить відчутну радість від пізнання нового, від відчуття власної причетності до того, що відкриває світ знань.

ВИСНОВКИ

Уміння критично мислити потрібне людині, щоб:

- усвідомлено сприймати навколишню дійсність;
- учитися відрізняти добро від зла;
- уміти сумніватися;
- не створити собі кумира;
- не стати об'єктом маніпуляцій і сліпим знаряддям у чийось руках;
- не бути втягнутим у сумнівні групи (компанії, організації, структури, об'єднання, секти тощо), що загрожують втратою репутації, самоповаги, добробуту, сім'ї, свободи й навіть життя;
- не стати жертвою шахраїв від політики, релігії чи криміналітету;
- віруючи в Бога, не бути сліпим фанатиком;
- бути солдатом, вірним своїй Батьківщині, але ніколи не стати воєнним злочинцем;
- не бути підвладним соціально небезпечним стереотипам і упередженням;
- думати власною головою, вміти ставити й вирішувати найскладніші життєві питання;
- мати власну думку, вміти її формулювати, аргументувати, обговорювати з іншими людьми, поглиблювати, а можливо, й змінювати;
- учитися не тільки на своїх помилках, а й на помилках інших;
- уміти прогнозувати наслідки своїх вчинків;
- тверезо оцінювати свої слабкі й сильні риси;
- розвиватися, самовдосконалюватися, ставати кращим, добрішим, великодушнішим;
- усе життя пізнавати істину, усвідомлюючи, що це процес безконечний;
- знайти прекрасне й захопливе хобі на все життя – ДУМАТИ!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова І. М. Професійна підготовка майбутніх вчителів на основі застосування інноваційних технологій. -К.,2005.-22 с.
2. Заболотний О. Розвиток навчально-пізнавальної активності учнів // Дивослово. – 2004. - №12. – с.27 -29.
3. http://dl2.poippo.pl.ua/pluginfile.php/21052/mod_resource/content/1/navch-komplex-KMZ0-2019.pdf
4. Інноваційні технології навчання в сучасній школі http://www.social-science.com.ua/jornal_content/263/cd3fb6ced694e820d6628f476500181b
5. Котляренко Н. Система уроків розвитку творчого мислення// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009. - №9. – с.10 -23.
6. 7.Критичне мислення на уроках словесності. Вивчаємо українську мову та літературу №25 (173) вересень, 2008
7. Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д.; Наук. Ред.. Пометун О.І. Технології розвитку критичного мислення учнів.- К.: Вид-цтво «Плеяди», 2006.
8. 9.Макаренко В.Уроки української мови та літератури: традиції і новаторство // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. - №12 – 22. – с.10 -23.
9. Макашова Ю.В. Розвиток критичного мислення в умовах активного навчання мови та літератури. Вивчаємо українську мову та літературу №25(209) вересень, 2009
10. Мірошник С. Творчі роботи на основі асоціацій //Дивослово. – 2003.- №2. – с.59 -64.
11. Мірошник С. Формуємо творчу самостійну особистість // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. - №6. – с.67-73.
12. Півторак В. Вчити творити. Метод проектів у роботі вчителя-словесника // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2006. - №9-10. – с.18 -36.
13. Пометун О.І. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітньої школи / О.І.Пометун, Л.М.Пилипчатіна, І.М.Сущенко, І.О.Баранова. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 216 с.
14. Сідень І.О. Критичне мислення на уроках літератури. Вивчаємо українську мову та літературу № 16-18 (200-202) червень, 2009

15. 16.Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. - К.: А.С.К., 2006.-192 с.
16. Темпл К., Мередіт К., Стіль Дж. (1997). Як діти вчаться: Ствердження перших принципів.— Женева, Нью Йорк: Читання та письмо для проекту з критичного мислення.
17. http://lenamozgova1972.blogspot.com/p/blog-page_20.html
18. Технологія інтерактивного навчання
http://metodichka.at.ua/publ/teorija_metodika_tekhnologiji/interaktivni_tekhnologiji_navchannja/metodi_formuvannja_ta_rozvitku_kritichnogo_mislennja/2-1-0-
19. Розвиток критичного мислення на уроках української мови та літератури
https://www.google.com.ua/?gws_rd=ssl#q=%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5+%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8+%D1%83%D0%BA%D1%80+%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0
20. Опис досвіду <http://cprtadt.klasna.com/ru/article/tekhnologiya-rozvitku-kritichnogo-mislennya-na-uro.html>
21. Літвінова Т.В. Розвиток критичного мислення
http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/45351/
22. Ворошилова В.П. http://voroshilova323.blogspot.com/p/blog-page_80.html
23. Тупік С.П. http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2015/09/Typik_2012.pdf
24. Степаненко С.П. Опис досвіду
<https://sites.google.com/site/portfoliostepanenkoosvitlana/home/opis-dosvidu>
25. Марченко В.О. Розвиток критичного мислення
<https://sites.google.com/site/portfoliostepanenkoosvitlana/home/opis-dosvidu>
26. <https://medialiteracy.org.ua/integratsiya-elementiv-mediaosvity-v-predmety-filologichnogo-tsyklu-z-metoyu-rozvytku-krytychnogo-myslennya-shkolyariv/>
27. Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність
https://repository.moippo.mk.ua/upload/16-05-22_73437706.pdf